

Eylül 2014
sayı
04

Albüm: Köşk'ün sakinleri

BUGÜNÜ ANLAMAK İÇİN

#tarih

dergi

10 TL
KKTC Fiyatı 12 TL
ISSN 2148-547X
9 772148 547006

DÜNDEN BUGÜNE EŞCİNSELLİK

Velev ki hemcinsini sevdin

DOĞU VE BATI
KÜLTÜRLERİNDE
HOMOSEKSÜELLİK

VE

HOMOFOBİK
AHLAK BEKÇİLİĞİ

IRAK

EZİDİLER:
İŞİD VAHŞETİNİN
SON KURBANLARI

GAZZE

FİLİSTİNLİLER:
GAZZE YERLEBİR
UMUT AYAKTA

GÜRSEL GÖNCÜ

Geçmiş tasavvurları ve tarihi restore etmek

Kapak illüstrasyonu: Candan Işcan

Makâme hayali bir kahraman ve onun maceralarının bir hikayeci tarafından dile getirildiği bir Arap edebiyatı türüdür. Bu türün en bilinirlerinden el-Harîrî'nin (öl. 1122) *el-Makâmât* eserinde kahraman Ebû Zeyd, hikayeci ise Hâris b. Hemmâm'dır. *El-Makâmât*'teki 50 kısa hikayeden birindeki iki karakterin deve üstündeki veda sahnesi Fransa Ulusal Kütüphanesi'ndeki yazmada resimlendirilmiş. Kapağımızı bu tarihî çizimden uyarladık.

Değer yargıları ve inançlar, malum her devre göre değişir. Değişmeyen, her tarihî dönemi her seferinde bugünün yargılarına göre değerlendirmeye hastalığı. Eşcinsellik konusu da bugünün hayat tarzlarına, ahlaki değer ve tercihlerine göre uzun mazisini biçimlendirdiğimiz “kritik” alanlardan biri. Tarihten birkaç anekdot alarak, yapay bağlantılarla kendimizi haklı çıkaracak sonuçlara varmamız kolay. Örneğin “Osmanlı toplumlarında eşcinsellik çok yaygındı, padişahlar, oğlanlar, vs.” gibi bir yaklaşımın; “Osmanlı toplumunda eşcinsellik kesinlikle yasaktı, böyle şeyler olsa da pek azdı” demekle pek farkı olmadığı ortada. Geçmiş tasavvurları üzerinde oynamak yerine, ilgili dönemde yazılıp, çizilen belgelere bakarak konuyu anlamaya çalışmak şüphesiz daha sağlıklı.

Kapak konusunda ele aldığımız eşcinsellik tarihini, ana hatları ve kişileriyle bu anlamda sunmaya çalıştık. Bu devasa literatürün yasak, günah ve sansürle sarmalanmış olması, eşcinselliğin gizliliğini tarihsel bir “durum” haline getirmiş; ya da tam tersi. Yine de bu dosyada ele aldığımız Enderunlu Fâzıl gibi önemli bir Osmanlı aydınının, eşcinsellik temalarını da işlediği *Defter-i Aşk* adlı eserini sunduğu dönemin padişahı III. Selim tarafından ödüllendirilmesi ilginçtir.

AIDS patladığı zaman hem bizde hem Batı'da bunun bir “homoseksüel hastalığı” olduğuna hepimiz inandık, inandırıldık. Yakın tarihin dezenformasyon veya “algı yönetimi” hadiseleri saymakla bitmez. Bu vaziyetin sadece yakın tarihle sınırlı olmadığı, ülkelerin, şehirlerin, meşhur şahsiyetlerin ve siyasi iktidar için mücadele eden rakiplerin birbirlerini suçlamak için eşcinselliği sıklıkla bir aşığılama sıfatı şeklinde kullanageldiklerini biliyoruz.

Bugünse özellikle Türkiye gibi “normları” altüst olmuş bir toplumda, kimilerinin kendilerini “normal”, başkalarını öteki görmelerini, marjinal saymaları da ayrı bir anormallik değil mi? Son 30-35 senede eşcinsellerin, transseksüellerin maruz kaldığı baskı, şiddet ve cinayetlerde de ön sıralarda değil miyiz?

Ağustos sayımızın editöryal yazısı, önümüzdeki cumhurbaşkanlığı seçimlerinden bahisle şu cümleyle bitiyordu: “Sonuçta Türkiye her yeni liderle, yepyeni bir ‘restorasyon dönemi’ yaşar”. 62. hükümetin başbakanı Ahmet Davutoğlu da ilk konuşmasından beri “restorasyon” kelimesine vurgu yapıyor. İktidarın neyi restore etmek istediği ya da neyi restore etmeyi sürdürdüğü oldukça tartışmalı. Biz ise *#tarih* olarak, modern zamanların dünya görüşlerinden ve ideolojilerinden arındırılmış, çeşitli önyargıların üzerinde silgi işlevi gördükleri, günahıyla sevabıyla yaşanmışlığı, yani tarihi restore etmeye çalışıyoruz. Bu sayfalardaki mücadele, yanlış yapanın, haksızlık yapanın yaptıklarının yanına kâr kalmayacağı, hakkı yenenin hakkının teslim edildiği günler için.

tarihdergi.com

info@tarihdergi.com

facebook.com/tarihdergi

twitter.com/tarihdergi

instagram.com/tarihdergi

youtube.com/tarihdergi

DOĞU'DA EŞCİNSELLİK

Hem Sarayda hem hamamda

Osmanlı toplumunda eşcinsel ilişkiler, farklı kesimlerde bir ölçüde yaygındı. Sarayda kadınlara kapalı Enderun, erkeklere kapalı Harem, evlerde harem-selamlık, sokakta hamam kültürü, tekke tarikat sapmaları, yasak ve günaha rağmen eşcinselliği günlük hayatın bir parçası kılmıştı.

Bir koç başı iki minyatür

Nevzade Atayi'nin (öl. 1635-6) beş mesneviden oluşan *Hamse'si* (Hamse-i Atayi) 18. yüzyılda resimlenmişti. Bir erkeğin, âşığıyla birlikteyken koç darbesiyle misafir dolu odaya düşmelerine dair öykünün minyatürü, *Hamse'nin* Topkapı Sarayı Müzesi'ndeki nüshasında tahrir edilmişken (altta), ABD'deki Walters Sanat Müzesi'ndeki nüsha orijinal haliyle korunuyor.

Yakın Doğu toplumlarındaki eşcinsellik temaları, Binbir Gece Masallarından beri şahların, sultanların eğlence meclislerinden gündelik hayatın gerçeklerine kadar, örtülü tutulsa da olağandı ve öyle yaşandı. İslamiyet'in doğrudan doğruya Kuran tarafından (16 ve 30. sureler) yasakladığı eşcinsel ilişkiler, farklı dönem ve kültürlerde hem sosyal bir gerçek hem de yazılı-sözlü tarihin bir parçası olarak yaşamaya devam etti.

Arap edebiyatının en büyük şairlerinden Ebu Navas'ın (757-815) gazelleri; İranlı İbn Davud'un (868-909), İbn Kuzman'ın (1080-1160), İbn Hamdis'in eserleri; Abbasi döneminin ünlü bilgini El Cahiz'in (779-869) çeşitli yazıları, Keykavus'un (öl. 1012) meşhur *Kabusname'si*; Arap, Fars ve Türk-Osmanlı sanatındaki nice minyatürlerin, onlarca edebiyat veya bilim eserinin gerek nasihat gerekse bir tür homerotizm şeklinde yansıttığı eşcinsellik, bir yönüyle de Doğu toplumlarının bu konudaki zenginliği ve açık görüşlülüğünü belgeliyor.

Dinî yasaklar ve tabular gibi, eşcinsel ilişkiler de dönemden döneme, ülkeden ülkeye değişimler gösterir; ama ikisi de devam eder. Osmanlı toplumu da bu anlamda kendi algı ve pratiklerini yaratmış. Klasik dönemde, Gelibolulu Mustafa Âlî'nin (1541-1600) çeşitli eserleri, Nevzade Atayi'nin (öl. 1635) *Hamse'sindeki* çizimler, Nedim'in (1681-1730) şiirleri, Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın (1703-1780) *Mari-fetname'sindeki* değinmeler, eşcinselliğin toplumsal algısı-

na dair değerli bilgiler sunar (Bu literatüre dair zengin bir derleme, günümüz Türkçesine aktarılmış şekilde Murat Bardakçı'nın *Osmanlı'da Seks* kitabının bir bölümünde sunulmuştur).

Bizans dünyası da eski Yunan'dan ve Doğu toplumlarından aldığı harem (gynaeionitis)-selamlık (andronitis) geleneğini sürdürmüştür. Hemcinsler arasındaki duygusal-cinsel ilişkiler için zemin hazırlayan bu ortam, Osmanlı toplumunda da devam eder.

*Kızıoğlan nâzı nâzın, şehlevend âvâzı âvâzın
Belâsın ben de bilmem kız mısın oğlan mısın kâfir!
Nedim*

Yine erken Bizans dünyasındaki Roma hamam geleneği, Osmanlılarda da homoseksüelliğin "örtülü" bir sosyal buluşma alanı olur.

Sarayın Enderun koğuşlarını dolduran seçme içoğlanlar arasındaki önlenemez ilişkiler, Harem hayatına dair eşcinsellik hikayeleri, kimi zaman Osmanlı sultanlarının cinsel tercihlerine kadar uzanan geniş bir alandır. Burada çoğu zaman rivayet ve tarih birbirine karışır, karıştırılır. Gerçek olansa, ister sarayda ister halk

arasında olsun, bu tür ilişkilerin Osmanlı toplumunda oldukça yaygın şekilde yaşandığıdır. Kimi tarikatların dayattığı yaşam tarzları da, eşcinsel ilişkilere kapı aralamıştır.

Bu gerçeklere karşın Osmanlı toplumundaki eşcinselliği, şüphesiz bugünkü anlam ve algısıyla, bir kimlik ve tercih olarak görmek doğru olmaz. Efendiler, köleler dünyasında gönül ilişkisi veya gönüllülük nadirdir. Bununla birlikte her ne kadar dinen yasak olsa da, Osmanlı toplumunda-

ki eşcinsel ilişkilerin Tanzimat dönemine kadar göreceli bir serbestlik içinde yaşandığı, aynı şekilde günümüzle mukayese kabul etmeyecek biçimde yazılıp açıklandığı görülür.

22 sayfa ayırdığımız dosyamızda Osmanlı dönemindeki eşcinselliğe, bir tarihçiden (Gelibolulu Mustafa Âlî), bir sanatçıdan (Enderunlu Fâzıl), bir devlet adamından (Cevdet Paşa) alıntılar; ayrıca ilk kez yayınlanan bir belge ve zengin bir terimler sözlüğüyle ışık tutmaya çalıştık.

Osman Hamdi Bey'in 1905 tarihli 'Kitap okuyan emir' tablosu.

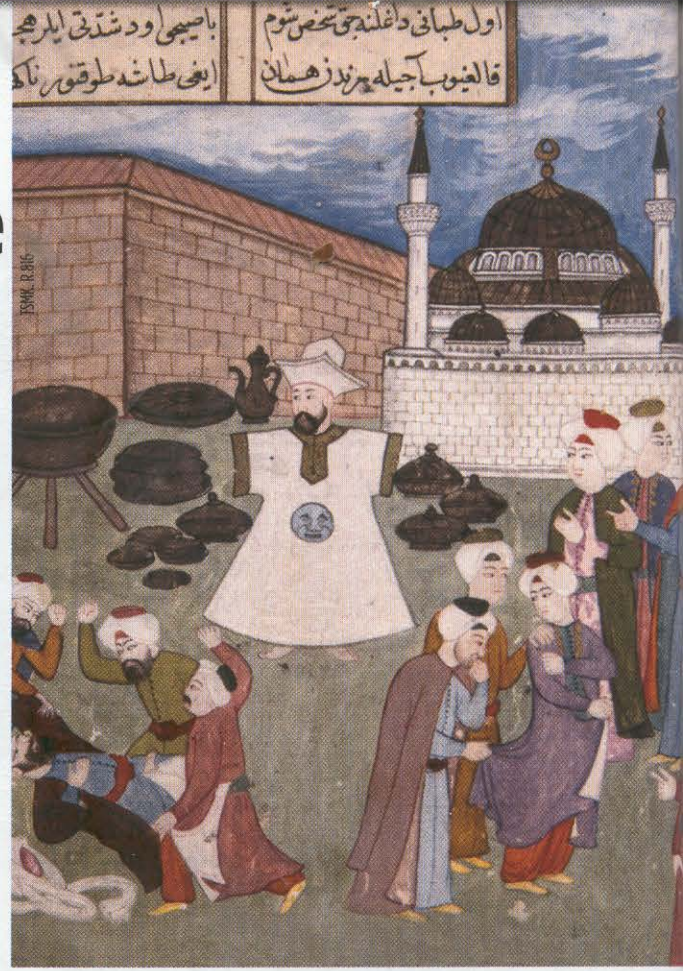
Gelibolulu Âlî: Sâde-rû, seferde sevgili olur

Gelibolulu Mustafa Âlî (öl. 1600) tarihçiliği yanında, görgü-eğitim, tasavvuf, toplum yapısı, siyaset, biyografi, hukuk alanlarında önemli yapıtlar bırakmış bir 16. yüzyıl aydını ve şairidir. *Mevâ'idü'n-Nefâ'is fi Kavâ'idü'l Mecâlis* (Görgü ve Toplum Kuralları Üzerine Ziyafet Sofraları) adlı eserinde: "Ahvâl-i harem-i Selâtin ve gilmân-ı derûn-ı harem" bahsinde bazı uygunsuz durumların namus-ı din ve devlete yakışmadığına değinerek bu gibi Lâyık-ı nâmus olmayan yakışsız hareketlerin, uygunsuz cümbüşlerin saray içhalkı (enderun) ve taşra ahalisi arasında II. Selim'e (1566-1574) kadar görülmediğini vurgular. O tarihe kadar civanlar (güzel oğlanlar) ortalıkta dolaşmaz ve utangaçlarımış. Hatta sessizce konuşmalarına dahi izin verilmezmiş. Devamında:

"(Oysa şimdilerde) reva olmayan cümbüşler, menhiyat (yasaklar) aldı yürüdü. Meselâ içoğlanları veya harem-i has

cariyelerinden biri hastalanarak ya da bir hastalık uydurarak taşradaki aşınalarna kavuşmak isterler. Hastalığının ilacı ona varmayınca olmaz derler, yabancı evlerde aylarca kalırlar.

Emred (yeni yetme) ve sâde-rû (yüzünde tüy bitmemiş) gılmana (oğlanlara) rağbet, hüsnü cemal (güzel) sahibi kadınlardan fazladır. Çünkü nigârların (güzel kadınların) namahremleri şunun bunun korkusundan kapalı, yani gizlidir. Oysa civanlar (genç, güzel oğlanlar) ile söyleşme ve buluşma kapısı daima açıktır. Kaldı ki sâde-rûlar, seferde ve barışta sahibine yakın ve yâr (sevgili) olur. Emred (yeni yetmeler) cinsinden olanlar tazelik dönemlerinde Yusuf-ı Mısrî (Hz. Yusuf) gibi alıcı bulurlar. Tıraşları gelinceye kadar bilgi öğrenmeye ve görgülerini arttırmaya güzellikleri engeldir. Çünkü ünlü kişilerin kendilerine düşkünlüklerinden fırsat bulamazlar. Günler geçer, rezillere uyar yüzlerinin

Oğlan tacizine dayak

Hamse-i Atay'nin Topkapı Sarayı Müzesi'ndeki nüshasında bir sokak gösterisini izleyenler arasındaki bir erkek, genç bir oğlanı taciz edince kalabalık tarafından dövülüyor.

ar suyunu yere saçarlar. Sonlarının kötü olacağını düşünmezler" diyor.

Gelibolulu Âlî aynı eserinde "imparatorlukta çeşitli etnik gruplara mensup bıyığı terlememiş, sakalı çıkmamış oğlanların fiziksel özelliklerini, hal ve tavırlarını, kusur ve erdemlerini uzun uzadıya anlatır". Tarihçi Serkan Delice'ye göre bu çok ayrıntılı tasvirler "... Ali'nin kabul ettiği ama aynı zamanda ayıpladığı hemcinsler arası ilişkilerin kaçınılmazlığı, erkekliğin ve ataerkilliğin her zaman süreç halinde devam eden oluşumunun arkasındaki endişeleri, tedirginlikleri, kırılanlıkları açığa çıkarır. Böylece Osmanlı kültürünü fallus merkezci ve basmakalıp şekillerde tanımlayan tasvirleri hükümsüz kılar".

Levni'nin (öl. 1732) çiziminde, elinde sarap şişesiyle uyuyan oğlan.

17. YÜZYILDAN ANA-BABALARA EŞCİNSELLİK UYARILARI

Bir hatunda 1 şeytan, bir oğlanda 18 şeytan var

IV. Murad'ın saltanatında (1623-1640) yazılmış bir akaid- ilmihal kitabında ana babalara öğütler var:

17. yy ilk yarısında yazılmış bir *akaid-ilmihal* kitabında: yeni yetme evlatları için analar babalara uyarılmış: Oğullarınızı ve kızlarınızı yaramaz meniden (spermden) doğma çocuklarla arkadaşlıktan çalgı çegâne dinlemeden, oyundan ve temaşâdan, fuhuştan (aşırılıklardan), yalandan, hırsızlık yapanlarla arkadaşlık etmekten katı sakının! Gerekçe şu: sâbiler (çocuklar) hemen eğitim gösterir, etki altında kalır ve bağlanırlarmış.

Anlatılanlardan, o çağda subyancılığın, eşcinselliğin, seviciliğin yaygınlığı açık. Kandırma -ayartma; "hâli zihin" (sâbilik-çocukluk) çağında başladığından günahla korutup sorumluluk yükleme, ana babalarla kocalara havale ediliyormuş. Günümüzün eğitimsel uyarı ve yöntemleriyle örtüşen açıklamalarsa pedagoji tarihimiz için verilerdir.

Söz konusu kitapta, "Oğullarınızı âşık-perest oğlanlardan koruyun. Yani çocuğu, ona dikkatle bakıp âşıklık yüzü gösterenlerden gayetle sakınmalıdır. Çünkü ona da sirayet eder. Zira bulaşıcıdır. Bir de kekezik ve yuvşaklık eden oğlanlar vardır. Bunlardan da sakınalar.

Çarşıda ve pazarda gezzenler: Kişi kızını, oğlunu, karısını, cariesini şunlardan

korunmalıdır. Bu hatunlar erlere karıştıklarından hayâsız ve edepsiz olur. Nice sözler ve kelimeler işitirler. Örtülü hatunlar pazarda görüp işittikleriyle kulaktan âşık olurlar. Sonra isterler ki her gün çarşıya çıkıp gezeler.

Burnu önünde olup bir elinde asâ, bir elinde tespih olan hatunlar: Bunları evlerine koymayalar. Bunlar ekseriya kodaşlık ederler. Bu hatunlardan ehlini ve ayâlini sakınalar.

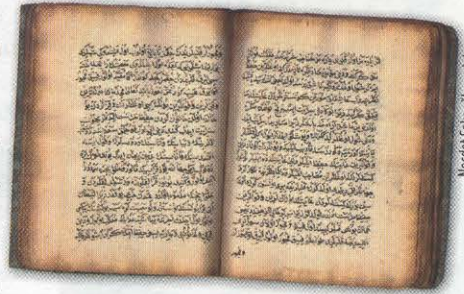
Kadınlar biri birilerine sahika (sevicilik) etmek: Hemen erkek erkeğe livata etmek gibidir. hâtonunu ve kızını sakınmamak deyyusluktandır. Günahı zinâ etmek günahından da livata etmek günahından da ziyadedir. Ve kabirde **gidilere (kadın pazarlayan, pezevenk)** olan azap ziyâdedür.

Fâhir feracerler giydirmek: Oğullarına fâhir feracerler, **sincefler**, fâhir kaftanlar libaslar ve kuşaklar ki ibrişimden ve gümüşten ola, fâhir dolamalar giydirmeyeler. Nakışlı ipekten çakşır dizden yukarı ki görenlerin aklı gide ve ömründe oğlana meyl etmeyenler, zaruri meyl edeler. Bunlar hâtonlar içindir ki erlerinin meyl ve muhabbetleri ziyade ola. Onları öpüp koçup kendi nefislerini tatmin edeler.

Nigârlara benzemek, öykünmek: Akıllı olan oğluna süslü libaslar giydirmez. Bunlar avretlere mahsustur, erle-

'Âşıkperest oğlanlar'

Yazma 17. yüzyıl Akaid kitabında, hemcinslerle âşıklığın yaygınlığına değinilerek ana babalar uyarılıyor oğulların âşıkperest oğlanlardan, kızları yolunu şaşırmış kadınlardan korumaları isteniyor.

rine güzel görünüp harekete gelip cima' edeler. Bir de nigâr oğlanlar giyerler ki kendiye âşık edeler.

Şeytana uymak: Bir hatunda bir şeytan vardır amma bir oğlanda on sekiz şeytan vardır. Gece ve gündüz uzuvlarını güzel gösterirler ki âşık olasın. Şeytan sana yol bula. Hele bir kere safasını sür, bu fiil sana hoş ve gökçek gelir. Şeytan, -Ey kişi Allah kerimdir. Hele bu oğlan büyüyünceye dek tövbe etme safasını sür. Sonra tövbe edersin der.

Yatakta basılanlar

Hamse-i Atay'nin Walters Sanat Müzesi'ndeki nüshasında herkes yattıktan sonra aynı yatakta basılan iki erkek.

Walter Sanat Müzesi

Une histoire de l'homosexualité, 2006

İRAN

Şah Abbas ve homoerotizm

İran'da Safeviler döneminde (1502-1722) yaşamış Muhammed Kasım Musavvir'e ait bir minyatür. 1627'de yapılmış bu eserde, dönemin İran Şahı Abbas saray oğlanlarından biriyle halvet halinde.

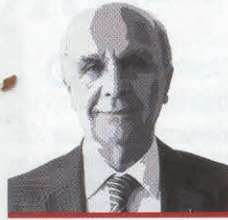
Une histoire de l'homosexualité, 2006

HİNDİSTAN

Dünyevi ve ruhani

Cinselliği her türlü formda ele alan Hint sanatında, dünyevi ve ruhani olanın birliği sembolize ediliyor. Kanarak şehrindeki Surya tapınağındaki taş oyma, sevişen iki kadını gösteriyor (13. yüzyıl).

Enderunlu Fâzıl: Eşcinselliğe övgü

NECDET SAKAĞLU

Pervasız şairlerimizden-
dir Fâzıl. O pervasız-
lıktan Nef'i (öl.1634)
boğdurulmuş, Nedim (öl.1730)
Patrona ayaklanmasında el
ayak altında öldürülmüştür.
Fâzıl da sürüldü (1810), kör
oldu, yatalak düştü, öldü. Bu
üçlü, salt sanat anlayışlarıyla
değil, zamanlarının ötelere
düşen hayata bakışlarıyla da
farklı ışıltıdardır.

İçten, açık saçık yazan Fâ-
zıl'ın Akkâ'nın Safd kasaba-
sında başlayıp İstanbul, Halep,
Erzurum, Kebân, Rodos en
son İstanbul'da noktalanın el-
li yıllık ömrü kabaca onar yıl-
lık beş evrede özetlenebilir: İlk
on yılında Akkâ'da çocuktu.
Büyükbabası, babası Ali Tâhir,
amcaları, Osmanlı Devleti'ne
diklenmenin cezasını Ceza-
yirli Gazi Hasan Paşa'nın topu
tüfeği, kılıcı ile kelleleri uçur-
ularak ödemişlerdi. Ailenin
yetimlerinden Fâzıl ve kardeşi
Kâmil de donanma gemileri-
ne alınıp İstanbul'a getirilerek
saray enderununa verildiler.

İkinci on yılında Fâzıl, en-
derunun, III. Mustafa-I. Ab-
dülhamid saltanatlarına denk
düşen cümbüşlü bir hengâmını
yakalamış. Hazine koğuşunda
ve Hasoda'da teşrifat, yazı ve
konuşma incelikleri (bedi, be-
yan, belagat, lügat) öğrenmiş.
Hemcinslerinden üç "huban"-
la yaşadığı Sokrates-vâri aşk
yüzünden saraydan kovulmuş.
Bu macerasını *Defter-i Aşk'ta*
anlatmış.

Fâzıl'ın, Enderun ortamın-
da çarpıldığı aşklardan vurgun
yemiş bir serseri olarak atıl-

dığı saray surlarının dışında-
ki üçüncü hayat evresi, İstan-
bul serserilerinin, ayyaşların
tiryakilerin, kadınperestlerin
dünyasında avare ve perişan
geçirdiği 12 yıldır. Fâzıl Bey bu
derbederlikten, Reisülküttap
Raşid Ebubekir'e, onun aracılı-
ğıyla III. Selim'e, Valide Sul-
tan'a kasideler sunarak kurtu-
lur. Rodos evkafı mütevelliliği,
Halep defterdarlığı, Erzurum
müfettişliğinde dolaşır.

Koruyucusu Raşid Efendi
gözden düşüp Rodos'a sürgün
edilince o da yazdığı yergiler
yüzünden şikâyet edilir. Yaşa-
mının en verimli olması gere-
ken son evresinde mansıpsız
bırakılıp Rodos'u boylar. Ada-
ya ayak bastığı gün, Reisül-
küttâb Raşid Efendi'nin ida-
mına tanık olur. O ne şiddetli
teessürden kör olur. Fâzıl'ın
"İki gözüm" redifli kasidesin-
den etkilenen III. Selim, onu
bağışlayarak İstanbul'a dön-
mesine izin verir. İstanbul'a
döndükten sonraki yılları, kör,
hasta, yatalak... heder edilmiş
bir 10 yıldır. 1810'da, 51 yaşın-
da ölür.

Fâzıl'ı, Türk edebiyatının
ön saftaki şairleri arasına yük-
selten yapıtları, Sâbit'in ve
Beliğ'in *Berbernâme*'leri, Sün-
bülzâde'nin *Şevkengiz*'i izin-
de ve üslubunda yazdığı açık
saçık içerikli mesnevileridir.
Bunların, dönemin bir sanat-
kârınca resimlendirilmiş yaz-
ma bir nüshası, İstanbul Üni-
versitesi Kütüphanesi'ndedir.
Divan-ı Fâzıl (1842) Türkçe,
Arapça, Farsça kasideler, ga-
zeller manzumeler içerir (ilk

Nedret Sakaoglu atşvii

baskısı 1842'dedir). III. Selim'e kasidesi ünlüdür.

Hubânnâme ve *Zenannâme* (1790'lar) şairin, "hubân"larla (güzel erkekler) "zenân"ları (güzel kadınlar), mensup oldukları ulusların cinsel-seksüel özellik ve güzellikleriyle tanıttığı iki mesnevidir. Her ikisindeki fizyolojik- sosyolojik tanımlar da, üzerinde durulmaya değer. İstanbullu erkek ve kadınlarının beden ve huy güzellikleri anlatılırken "to-

Fazıl'ın hamamı
Hubânnâme yazmasının açılış sayfası (üstte).
 Enderunlu Fazıl'ın *Hubânnâme* - *Zennanâme*'nin minyatürlü nüshasında bir hamam sahnesi (altta).

humu var türlü ecnasın (tür-lerin)!" vurgulaması ilginçtir. Fâzıl, *Hubânnâme*'de, sevgilisinin: -Hangi memlekette erkek güzeli daha çoktur?" sorusuna yanıt olarak geniş bir coğrafyadan: Hint, İran, Bağdat (Irak), Mısır, Habeş, Yemen, Mağrip, Cezayir, Tunus, Hicaz, Şam, Halep, Anadolu, Rumeli, Ege Adaları, İstanbul, Rum, Ermeni, Yahudi, Çingene, Tatar, Arnavut, Boşnak, Çerkes, Avrupa'dan Felemenk, Frenk (Fransız), İspanyol, İngiliz, Nemse (Avusturya), Moskof, Yeni Dünya (Amerika) erkek güzelliklerini tanımlamıştır.

Zenannâme'de kadınların ırksal güzellik ve kusurları, daha nesnel gözlemlere dayalı betimlenmiştir. Eser, nikâh ve evlilik aleyhtardır. "Verseler sana Azrâ'yı / Duhter-i Kayser ile Kisrâyı" nikâha heveskâr olma, serazatlık varken kendini bağlatma" uyarısında bulunur. Evliliğin erkek özgürlüğüne ters düştüğünü anlatır. "Ne fena bir zenne maksur olmak / Tâze zevk eylemeden dür olmak" der.

Zenannâme'nin 1838'deki ilk baskısı, o sırada İstanbul'a dönen Londra Büyükelçisi ve Hariciye Nazırı -Tanzimat'ı ilana hazırlanan- Mustafa Reşid Paşa'ca edebe aykırı bulunup toplatılmıştır. İ. Decourdemanche ise bu yapıtı Avrupalı kadınların ruhsal ve fiziksel özellikleri bakımından isabetli bularak Fransızcaya çevirmiştir.

Çenginâme / Rakkasnâme (1839) yapıtında, İstanbul meyhanelerinde, kır eğlencelerinde, düğünlerde kadını giysi ve oyunlarla sanat yapan Çingene, Rum, Ermeni, Hırvat... çengiler-köçekler, aydınların toplandığı bir mecliste tartışılır. Fâzıl'dan çengileri

Une histoire de l'homosexualité, 2005

JAPONYA Shunga stili

Erotik sanatın Batılı sınırlarını tanımayan Japon kültüründe, eşcinsel çizimler de yaygındı. Ağaç üzerine yapılmış 1821 tarihli eser, bir genelev sahnesini canlandırıyor.

ÇİN Duygusal hikayeler

Erkek eşcinselliği, eski Çin yöneticilerinin biyografilerinde duygusal hikayeler olarak geçer. Rulo üzerine çizilmiş Wan Sheng imzalı resim, Ming hanedanının sonlarına, 17. yüzyıl başlarına tarihleniyor.

tanıtması istenir. Şair o günün en yaşlı çengisi -58 yaşında- ki- Akbaba diye ünlü oyuncudan başlar. Hırvat Yorgi, Güzel Büyük Âfet, iki bin aşığı olan Antuvan, Panayot, Çengiler Şahı Mısırlı, bir başka Mısırlı puşt, Şevki, yüz bin eri olan Kız Mehmed adlı aşuften, Yeni Dünya adlı şekl-i cingâne bir Ermeni, kupkuru bir oğlan Yorgi, Pandeli, Küçük Andon, Kıvrıcık Oğlan, Kanarya Şâkir, Küçük Âfet, Kaspar, Haydar, Hayber... İstanbul meyhanelerini coşturan 43 çengi ve kolbaşları tanıtır. Birini: "O gülmüş tenli olan Altun Top /G.ü uşşaka olur hazır lop/ Kale-sinde bulunur daim top!" diye tanımlar.

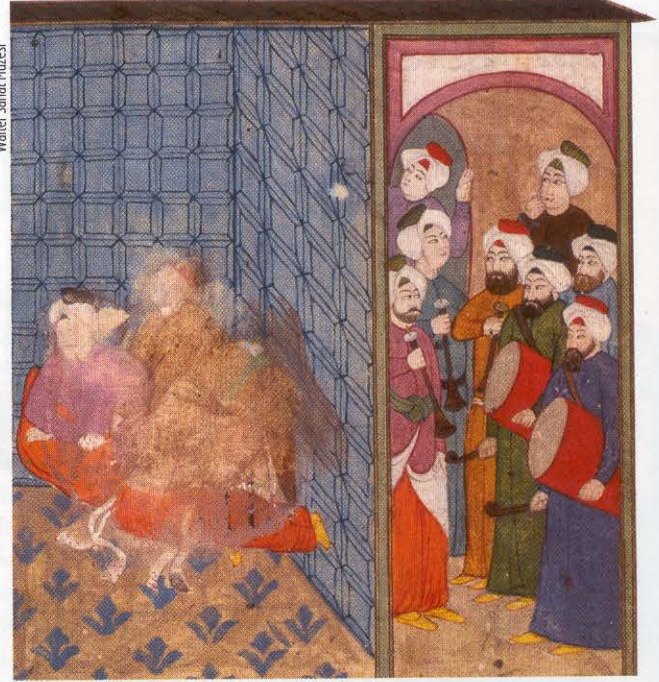
Bu ve *Zenannâme'nin* sonundaki "Emr-i nikâh" bölümü, benzeri olmayan manzum dram veya bir opera konusu, dönemin eğlence, oyun kültürünün belgeselidir.

Defter-i Aşk (1837) ise Fâzıl'ı Fâzıl yapan, aşk serüvenlerini sakınmadan anlattığı mesnevisi budur. Önsözde, tanrısal güzellik ummanın beşeri yüze yansıttığı büyüleyici cazibenin gözde ve kaşta odaklandığı vurgulanmıştır. Eser 437 be-

yitlik bir mesnevidir. Eskilerin "sehl-i mümteni" dedikleri zorlu kolay gösterme sanatına harika bir örnek, bir opera-operet güftesidir.

Kitabın girişinde, belirttiği-ne göre: "Yazayım şâhim olan her güzeli" diyerek "Dilberler için bir şehname" meydana getirmeyi düşünmüştür ama üçü saray içoğlanı, biri Galata meyhanelerinde köçek, dört macerasını anlatabilmiş. İlk tutulduğu genç, Hazine koğuşu içoğlanlarından "Ocak-zade bir sanem-i mümtâze" olmuş. Tanrının, tab'ına uygun yattığına inandığı bu genç, Eflâtun'u kıskandıracak bir cevher, çehresindeki al da yakut gibiymiş. Oğlan da anlamış Fâzıl'ın kendisine vuruluşunu. İlk buluşmalarında "Nîze (mızrak) çuvala sığmaz!" demiş. Maceraları 12 ay sürmüş. Sonra taze genç bir anda nabedit olmuş!

Bir zaman âfetlerden uzak durmuş. Derken "Bâkire kız gibi, şehvetli" biri, perhizini bozdurmuş. Fâzıl yeni bir aşk ile "medhûş" olmuş (şaşırmış). Bu, "Hoş edâ, tâze beden nazende bir civan", lakin yüreği taştan pek! "Teni de hanım ay-nası gibi"ymiş.

Üçüncüsü, yani Fazıl'ın "Ma'suk-ı diger"i, "ya belâsın bula ya mevlâsın"ı misali, gamzesiyle istihzâ eden, dengi yok bir "fitne-i cân şehlevend"-miş. Üç yıl boyunca sevgilisini "tanbur misâli kucağına yattır"mış. Onu da yaşlı, kambur, papaz kılıklı birine kaptırmış. Oysa moruğun ne "şeftali" ile bir işi olabilir, ne göbek ısırarak diş varmış! "Leb-i canâneyi emse o habis tükürüğüyle telvis edermiş (kirletirmiş).

Davullu zurnalı ev baskını

Hamse-i Atay'nin Topkapı Sarayı Müzesi'ndeki nüshasında ilişki halindeki iki erkeğin evine baskın düzenleniyor.

TANZİMAT DÖNEMİ

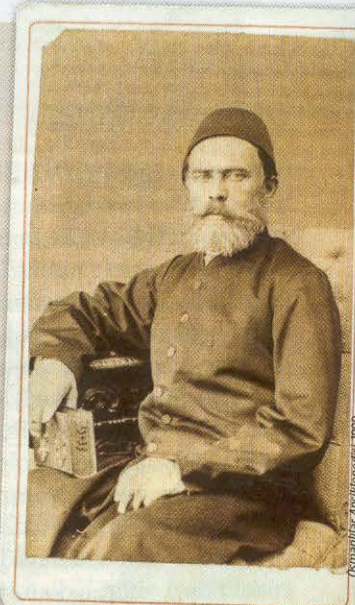
Cevdet Paşa: Oğlancılık (maalesef) azaldı

Cevdet Paşa (1822-1895) Tanzimat döneminin çok yönlü aydınlarından bir devlet adamı, hukuk bilgini, eğitimci ve vak'anüvisti. *Tezâkir* ve *Maruzat* adlı yapıtları döneminin anılarını, tarih notlarını içerir. *Maruzat*'ta Tanzimat'ı, kadın-erkek ilişkilerini doğal akışına (mecrasına) yönlendirdiği için de över: Zen-dostlar (kadın-severler) çoğalıp mahbûblar (oğlancılık) azaldı. Kavm-i Lût sanki yere battı. İstanbul'da

öteden beri delikanlılar (arasındaki) ma'ruf u mu'tad olan aşk u alâka (sevişme) hâl-i tabî'si üzere kızlara müntakîl (yöneldi) oldu. Sultan III. Ahmed zamanından beri âdet olan Kâğıthane gezileri ziyade râğbet buldu. Gerek orada, gerek Bayezid meydanında arabadan arabaya işaretlerle aşıklık usulü hayli meydan aldı. Büyük adamların arasında gulâmparelikle meşhur Kâmil ve Âli Paşalar ile onlara mensup olanlar kalmadı. Halbûki Âli

Paşa da yabancıların itirazlarından çekinerek gulâmpareliğini gizlemeye çalışırdı.

Sultan Abdülmecid Han hazretleri hakikaten melek-haslet bir padişah-ı âli-câh olduğu halde o da nev'-i beşerden değil mi? Bu rüzgâr onu da çarptı. Âlemin bu inkılâbâtı arasında, o dahi kadınlardan bazılarına mahabbet ve râğbet buldu. Nâsın haram olan mu'amelâtına o dahi helâlinden olarak müşâreket buyurdu".

SÖZLÜK

Sâde-rû, sahık ve yuvşak

Civelek / Yeniçeri Civeleği: "Pençeli kabadayı" kart yeniçerinin odasında yatıp kalkan kız gibi güzel acemi oğlan. Birlikte gezmeye çıktıklarında bu toy gençlerin yüzüne hasır püskülden peçe takmak âdetmiş.

Gidi: Kadın pazarlayan, pezevenk. "Seni gidi seni!" tehdit sözünde bu anlam unutulmuştur.

Gulam-pâre: Genç-çocuk oğlan düşkünü, onlarla seks yapan, homoseksüel, aktif erkek, oğlanc, Lûti. **Hamam oğlanı:** Sözde tellak yardımcısı gibi, homoseksüellerin gittiği hamamlarda çalıştırılan gençler.

Hatun-sever: Lezbiyen.

Huban: Erkek güzel.

Hubannâme: Erkeklerin cinsel özelliklerini, seks yeteneklerini anlatan yapıt.

İbne: Erkek erkeğe ilişkide verici-pasif olan.

Kavat: Karşısındakinin cinsel isteğine itiraz etmeyen erkek.

Kekiz/-lik: Uysal, dirençsiz adam, biçâre.

Koçmak/kuçmak/koçulmak: Kucaklamak. Sarmak, sarışmak.

Bu şekilde cinsel ilişkiye girmek. "(Cennette) Hurî ile gılmanı bir bir koçasım gelir" – Yunus

Lezbiyen: Lesboslu (Middillili) kadın eşcinsel ozan Sappho'dan. Sevice, kadın kadına sevişen, ablacı.

Livat/Livata: Erkekler arası cinsel ilişki. Tanrı

Lût kavminin çoğunluğunu bu sapkınları yüzünden yok etmiş.

Lût kavmi: Erkek erkeğe ilişkileri yüzünden lânetlenip helâk edilmiş topluluk.

Lûti: Lutlular gibi erkek erkeğe cinsel ilişki tutkunu. Oğlanc, homoseksüel.

Oğlan: Erkek çocuk, kız oğlan kız deyiminde bâkire anlamında, argoda genç çocuklara düşkün erkeklerin

şan çocuk, delikanlı.

Sâde-rû: Yüzünde tüy bitmemiş, kız güzeli oğlan ("Olup birden ikiden sâderûlar / Dolup sebûlar boşalırdı sebûlar").

Sahık(a): Kadın kadına sevişmek, lezbiyenlik **Sevice/sevicilik:** Lezbiyen, lezbiyenlik

Sübyancı: Çocukla ilişki düşkünü sapık.

Şehir oğlanı: Kırsal

cinsel zevklerine âlet olan çocuk-geç.

Oğlanc: Cinsel tatminini erkek çocuklarda gideren sapık, Gulam-pâre, Lûti, homoseksüel

Parlak: (Argoda) Kız gibi güzel yüzlü, oğlancılara tahrik eden genç.

Puş: (Farsça: arkadan) Oğlancılara zevkle yakla-

koşullardan uzak, kente yetişmiş, güzel yüzlü endamlı, homoseksüelleri tahrik eden genç.

Tüysüz oğlan: Yeni yetme, buluşu yakın, eşcinsellerin sulandığı çocuk.

Yuvşaklık (yavşak): (Eski anlamıyla) Oğlancılara bilerek yakınlaşan oğlan.

BATI DİLLERİNDEN

Bugger (İng.)

Bougre (Fr.)

Ketzer (Alm.)

Kökenini, Balkanlar'da ortaya çıkan, sapkın ilan edilerek Roma Kilisesi tarafından son üyesine kadar öldürülen Kathar tarikatından alan bu üç kelime, Ortaçağ'da eşcinsel anlamına geliyordu. Dini sapkınlıkla "cinsi sapıklık" arasında böyle bir ilişki kurulmuştu.

Gay

Fransızca "gai" (neşeli) sıfatından gelen bu kelime, İngilizce'ye geçmiş, neşeli, pervasız, kaygısız anlamında 16.-17. yüzyıllardan beri kullanılıyordu. 20. yüzyıl başında, "eşcinsel" anlamını kazandı. 1960'lar da, bir hastalık adı olarak bilinen "homoseksüellik" kelimesinden hoşlanmayan Amerikalı eşcinseller, "gay"i tercih ettiler.

Homoseksüel

Türkçe'ye sonradan birebir eşcinsel olarak çeviren bu kelime, 1869'da ortaya çıktı. Almanya'da Prusya Adalet Bakanı Leonhardt, içinde "erkekler arasındaki ve erkeklerle hayvanlar arasındaki ahlaksız ilişkileri" cezalandırmaya yönelik bir madde de bulunan bir yasa tasarısını kamuoyuna açıkladı. Kertbeny takma adlı bir yazar, Bakana yolladığı iki yazıda "homosexualitât" ve "homosexual" kelimelerini önermişti.

BATI'DA EŞCİNSELLİK

Doğallıktan sapkınlığa,
hoşgörüden düşmanlığa

Batının eşcinsellikle ilgili tutumu, bunu bir günah olarak gören Yahudi-Hıristiyan geleneğiyle şekillendi, sapkınlık yozlaşma gibi yan anlamlar yüklendi. Bu köklü tabu, ancak günümüzde tarihçilerin alanına girdi.

AYŞEN GÜR

Antik Yunan kültürü hakkında genel kanaat eşcinselliğin o dönem yüceltildiği yönünde. Oysa, cinselliğin bir bütün olarak ele alındığını ve tabu olmadığını söylemek belki daha doğrudur.

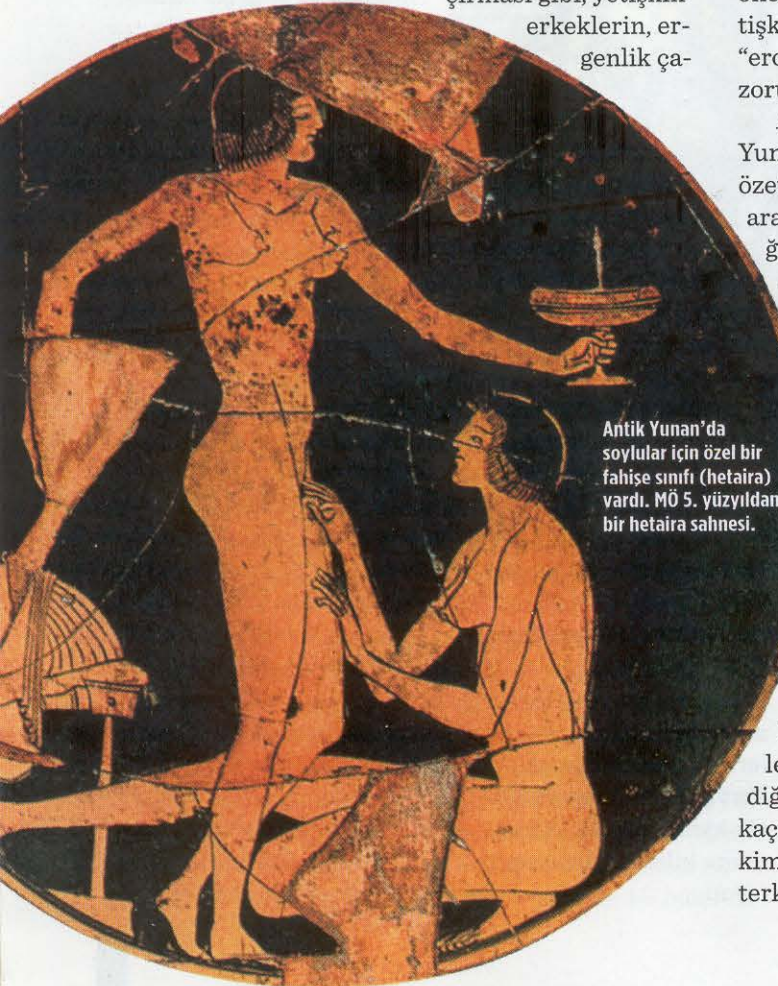
Örneğin Antik Girit'te, Tanrı Zeus'un kartal kılığına girerek genç Ganymedes'i kaçırması gibi, yetişkin erkeklerin, er-
genlik ça-

ğındaki erkek çocukları kaçırması geleneği vardı. Bu, genç kuşağın, yaşlı kuşak tarafından hayata hazırlanması töreninin bir parçasıydı. Şölenler (sempozyum), "erastes" (daha yaşlı, evli erkek) ile "eromenes" (genç erkek) arasında yakınlaşmayı sağlayan toplantılardı. Burada aktif-pasif ilişki öne çıkıyordu. Genç erkek yetişkinliğe adımını atar atmaz "eromenes" rolünü terk etmek zorundaydı.

Ancak bu kural da Antik Yunan uygarlığının tümünü özetlemez. Çünkü yetişkinler arası eşcinsel ilişkiler de doğal karşılanıyordu. *İlyada* destanındaki Akhilleus ile Patroklos yetişkindir. Bu iki asker arasındaki aşk, bizi Thebai'nin ünlü Kutsal Tabur'una götürür. Bu seçkin birlik 150 erkek çiftten oluşuyordu. Platon, eşcinsel çiftlerin çok iyi asker olacağı fikrine, *Şölen*'de Phaedrus'un ağzından değinir: "Eğer âşıklardan bir ordu kurulsaydı yanyana savaşırken dünyaya diz çöktürürlerdi. Çünkü hangi âşık sevdiğinin gözü önünde savaştan kaçır veya teslim olur? Ayrıca kim tehlike anında sevdiğini terk eder?"

Platon'un *Şölen*'de, komedi yazarı Aristophanes'in ağzından anlattığı hikaye ünlüdür: "Bir zamanlar insan soyu sadece erkek ve dişi değildi, her ikisini de içine alan bir üçüncü tür vardı. Ona androgynos (androjin) denirdi. Ayrıca her insanın dört kolu, dört bacağı, iki yüzü vardı; cinsel organları çiftti." Bir gün tanrı Zeus bu insanlara kızar ve ikiye ayırmalarını emreder. Böylece bugün bildiğimiz insanlar ortaya çıkar. Kimisi erkek, kimisi dişidir. Devam eder Aristophanes: "Her birimiz, insanın sadece bir parçasıyız. Tamamlayıcı parçamızı arayıp duruyoruz. 'Androgynos' dediğimiz karma yaratığın bir parçası olan erkekler kadınları arar, kadınlar da erkekleri. İlk kadınların bir parçası olan kadınlar erkekleri sevmez. İlk erkeklerin bir parçası olanlar da erkeklerin peşindedir."

Ancak Platon, son eseri *Yasalar*'da eşcinselliğin doğaya aykırı olduğunu, ideal toplumda yasaklanması gerektiğini bildirir. Çelişkili gibi görünen bu manzaradan çıkan tek sonuç, eski Yunan uygarlığında her tür cinsel eğilim hakkında olumlu-olumsuz yargıların dile getirildiği gerçeğidir. Roma uygarlığında, daha kolay anlayabileceğimiz

Antik Yunan'da soylular için özel bir fahişe sınıfı (hetaira) vardı. MÖ 5. yüzyıldan, bir hetaira sahnesi.

Gündelik eşyalara yansımıştı

Simeon Solomon'un 1864 tarihli eserinde, MÖ 7. yüzyılda Midilli (Lesbos) adasında doğan şair Sappho, çağdaşı başka bir şair olan Erinna'yla resmedilmiş (üstte). MS 50 yılına tarihlenen bu gümüş kupadaki erotik sahnede, yetişkin bir erkek ergen bir erkekle beraber betimlenmiş (solda).

bir ahlak anlayışı vardı. Aktif olan herşey erkek ve üstün, pasif olan herşey kadın ve aşağıydı. Buna uyulduğu sürece, bir erkeğin kiminle ilişki kurduğunun önemi yoktu. Sorun, Sezar'ın başına geldiği gibi, aktif rol terkedildiği zaman başlıyordu. Sezar 20 yaşındayken, İzmit'e Bitinya Kralı IV. Nicomedes'in yanına gönderilmişti. Kral onu öyle sevmişti ki, Roma'daki düşmanları hakkında kralın oğlanı olduğu yolunda bir dedikodu başlattılar. Hatta, ona "Bitinya Kralı-

çesi" adını taktılar.

Eşcinselliği tabu haline getiren Yahudi-Hıristiyan uygarlığı oldu. Eski Ahit'in Levililer kitabında şöyle der: "Bir erkekle, bir kadınla yattığın gibi yatmayacaksın; bu iğrençliktir" (18:22) ve "Bir erkek bir erkekle bir kadın gibi yatarsa, ikisi de iğrençlik eder. Kesinlikle öldürülecekler; ölümü hak etmişlerdir" (20:13). Tekvin'de anlatılan, Sodom ve Gomora kentlerinin başına gelenler, insanlığa bir uyarıdır. Tanrı'nın gazabıyla yok olan bu iki komşu şehirde yaşayanların işlediği en büyük günah, ensest, anal ve oral seks gibi cinsel suçlardı. Sonraki yüzyıllarda Batı'da "sodomi", en başta eşcinseller arasındaki olmak üzere doğal kabul edilmeyen cinsel ilişkilerden doğan suça verilen ad oldu.

Hıristiyanlık, Yahudilerin bu yasalarını devraldı. Bunu Yeni Ahit'te Aziz Pavlus'un Romalılara Mektubu'nda görürüz: "Onların kadınları bile doğal ilişkiler yerine doğal olmayanları yeğlediler. (...) Erkekler erkeklerle utanç verici ilişkilere girdiler ve kendi bedenlerinde sapıklıklarına yaraşan karşılığı aldılar. " (Romalılar 1:26-27). Bizans İmparatoru Iustinianus'un yasalarında (529-534) eşcinsellere ölüm cezası öngörülüyordu. Bu, Kilise yasalarını etkileyerek yüzyıllarca Avrupa'da yürürlükte kalacaktı.

Ancak ölüm cezası ne kadar uygulandı? Ortaçağ boyunca Kilise'nin en büyük hedefi, "sapkın" ilan ettiği tarikatlardı. Ancak, bunlara yöneltilen suçlamalar arasında her zaman "sodomi" de bulunurdu. Örneğin Tapınak Şövalyeleri yok edildiğinde (1307-1314), tarikatın başüş-tadı Jacques de Molay dahil, ►

Dürer'in erkekleri bir arada banyo keyfi yaparken gösteren 1497 tarihli gravürü.

şövalyeler eşcinsellik suçlanmıştı. Doğrudan eşcinsellere yönelik "haçlı seferlerinin" sayısı, örneğin cadı avlarından daha azdı. Fransız tarihçi Yvan Matagon'a göre, 1317-1789 arasında Fransa'da 38 kişi eşcinsellikten idam edilmişti; oysa aynı dönemde, yılda ortalama 10 kişi cadı diye yakılmıştı. Bu, katoliklere özgü değildi. En büyük eşcinsel kat-

liamlarından birini protestan Hollandalılar 1730'da yaptı.

Lezbiyen kurbanların sayısı, her zaman erkek eşcinsellere göre daha az oldu. Aralarında ancak erkek kılığına bürünenler dikkat çekiyordu. İsveç Kraliçesi Kristina (1626-1689), tahttan feragat ettikten sonra Avrupa'da sık sık erkek kılığında dolaştı. İsveçliler Kristina tahttan indikten bir yıl sonra (1655) sert bir yasa çıkardılar. Bu yasanın ilk kurbanı da, erkek kılığına girdiği için "Tanrı'yla alay etmeye cüret eden" Lisbetha Olsdotter oldu. 1679'da başı kesilerek idam edildi.

18. yüzyılda Fransız ve İngilizler, başkentlerinde bir eşcinsel altkültürünün patladığını gözlemlediler. 1691'de kurulan Adab-ı Muâşeret Derneği (Society for the Reformation of Manners) "ahlaksız" avı başlattı. Dernek, fahişe ve eşcinselleri tespit ediyor, her yıl bir "kara liste" yayınlıyordu; deyimden kökeni buydu. Paris'te ise eşcinselleri polis örgütü muhbirler ve 'kışkırtıcı' ajanlarla kovalamaktaydı.

Aydınlanma Çağı'nda, suç

ve ceza tanımını dinî kaynaklardan alan yasalar eleştirilmeye başlandı. Sodomî bunlardan biriydi. Bu, aydınların eşcinselleri hoşgördüğü anlamına gelmiyordu. Örneğin Voltaire'e göre sodomî, "insanlığı yok edici bir kusur, doğaya karşı korkunç bir saldırı"ydı. Ancak İngiliz Jeremy Bentham gibileri de vardı. Her tür reform için uğraşmış ama eşcinsellerle ilgili kitabını hayattayken yayınlamaya cesaret edememişti. Şöyle yazmıştı: "Bu insanların bütün Avrupa ulusları tarafından neden bu kadar sert bir muameleye tabi tutulduğunu anlamak için yıllarca düşündüm durdum; ama hiçbir neden bulamadım."

Ancak eşcinselliğin, din temelli bir suç olması, önemli bir değişikliğe yol açtı. Fransız Devrimi, dine dayalı tüm suç ve cezaları ortadan kaldırırken, eşcinsellik de dahil edildi. 1810'da Fransız İmparatoru Napoléon ünlü Medeni Kanununu yürürlüğe koyduğunda, bundan geriye dönmedi. Eşcinsellik artık bir suç değildi. Napoléon şöyle söylemişti: "Yasanın bu işlere burnunu soktuğu bir ülkede yaşamıyoruz. Doğa bunun fazla yayılmamasını sağlamış. Yasal işlemlerin yaratacağı skandal sadece sayıyı artırır" (Ancak Fransa'da, 1980'lere kadar genel ahlaksızlık yasasından yararlanan polis eşcinselleri kovalamayı sürdürdü).

19. yüzyılda birçok ülke Napoleon yasalarını benimsemişti. Böylece Hollanda, İspanya, Portekiz, Bavyera ve İtalya gibi ülkeler eşcinselliği yasalarında tanımlamazken, Prusya (sonra Almanya), Büyük Britanya ve ABD'de yasalar, 20. yüzyılın sonuna kadar eşcinselliği bir suç olarak tanımlayıp ceza öngördüler.

İKTİDARINA GÖRE HOMOSEKSÜEL

'Majesteleri' eşcinseller

Eşcinsel hükümdarlar arasında örneğin İngiltere kralı III. William gibi koyu protestan bir asker, Prusya Kralı II. "Büyük" Friedrich gibi çağının en büyük komutanı sayılan bir ateist, Fransa Kralı III. Henri gibi şık giyinmekten hoşlanan, çevresi "minyon" denilen gözdeleleriyle dolu kurnaz bir katolik politikacı bulunabiliyordu.

Eğer bu krallar, başarılı ve güçlü hükümdarlarsa, biyografi yazarları eşcinsel oldukları iddi-

alarını kanıtlayacak "kesin bir delil" bulunamadığını söyleyip konuyu geçiştiriyorlardı. Eğer İngiltere Kralı II. Edward gibi güçsüz bir hükümdarsa ve bir isyan sonucu tahttan indirilmişse, eşcinselliğini özellikle vurgulamakta bir sakınca yoktu. Örneğin bu son kralın nasıl öldüğü hakkında gerçekten de "kesin delil" olmamasına rağmen, anüsüne kızgın bir demir saplanarak öldürüldüğü iddiası birçok tarih kitabında tekrarlanabiliyordu.

Fransa kralı III. Henri

Fransız Dük'ün sır küpü eşi

Fransa Kralı XIV. Louis eşcinsellerden nefret ederdi. Ne var ki, kardeşi Orléans Dükü, en tanınmış eşcinsellerdendi. "Mösyö" diye anılan Dük, iki kere evlenmişti ama sarayda herkes, onun asıl gözdesinin Şövalye de Lorraine olduğunu biliyordu. Mösyö'nün ikinci eşi "Madam" Elisabeth Charlotte'un mektupları ve günlüğü, dönemin önemli tarihsel belgelerindendir. Halasına mektubunda "Madam" eşinin sevgililerinden şöyle söz eder: "Bu minyonlarla hiçbir sorunun yok. Kibar kibar oturup laklak ediyoruz." 1705'te kız kardeşine yazdığı bir mektupta, bir tipoloji denemesi yapar: "Luise, sen nerelerde yaşıyorsun, dünyadan haberin yok? Burada erkekleri seven erkeklerle ahablık etmeyi reddedenler, konuşacak altı kişi bulamaz. Her türlü var. Kadınlardan nefret edenler var; hem erkekleri hem kadınları sevenler var. Bazıları delikanlıları, bazıları kendi yaşitlarını sever..." Kocasını öldükten sonra ise günlüğüne şöyle yazar: "Öte dünyadakiler burada neler olup bittiğini görebilselerdi, Mösyö benden çok memnun kalırdı. Çekmecelerini açtım; yanlış ellere düşmemesi için erkek arkadaşlarının yazdığı mektupların hepsini yaktım..."

yor ve burada pembe bir yıldız taşımak zorunda kalıyorlardı. Savaş bittikten sonra, Nazilerin diğer kurbanları kurtulurken, 10 bin eşcinsel tutuklu, normal hapisanelere yollandılar. Savaşın sona kurulan komünist Demokratik Alman Cumhuriyeti, 1987'de bu cezayı kaldırdı, demokratik Federal Alman Cumhuriyeti ise bunun için 1994'e, iki Almanya birleşinceye kadar bekledi.

İkona dönüşen Aziz Sébastien

Guido Reni'nin 1618 tarihli eserinde ok hedefi olmuş çıplak bir erkek vücuduyla simgelenen Aziz Sébastien, 19. yüzyıldan sonra homoseksüel bir ikon olarak görüldü.

Une histoire de l'homosexualité, 2006

1900'lerde iki dava, eşcinselliğe yönelik önyargılar sebebiyle büyük birer skandala dönüştü. Bunlardan biri, İngiltere'de yazar Oscar Wilde'in yargılanması (1895), diğeri ise Almanya'da Kayser II. Wilhelm'in arkadaşı Prens von Eulenburg, Berlin askeri komutanı Kont Kuno von Moltke, İmparatorluk muhafız komutanı von Hessel gibi aristokratların karıştığı davaydı (1907). Her iki skandal da, eşcinsellikle suçlanan kişilerin, kendilerini temize çıkarmak için iftira davası açmasıyla başlamıştı. Ancak temize çıkacakları yerde, eşcinsellikleri tanıklar aracılı-

ğıyla kanıtlanınca, Oscar Wilde gibi hapse atılmış ya da Eulenburg gibi gözden düşmüştü. "Homoseksüellik" kelimesi de bu dönemde Almanya'dan dünyaya yayıldı.

Avrupa'daki son eşcinsel katliamı, Almanya'da Eulenburg davasından yaklaşık 30 yıl sonra Nazizm döneminde (1933-1945), yaşandı. Alman Ceza Yasası'ndaki 175. Paragraf (§175 StGB), erkekler arasındaki eşcinsel ilişkileri cezalandırıyordu. 1935'te Naziler bu paragrafı daha da ağırlaştırdılar. Eşcinseller, mahkumiyetleri bittikten sonra toplama kamplarına yollanı-

20. yüzyıla kadar erkek erkeğe dansedilen kovboy partileri görmek mümkündür, 1910.

Une histoire de l'homosexualité, 2006

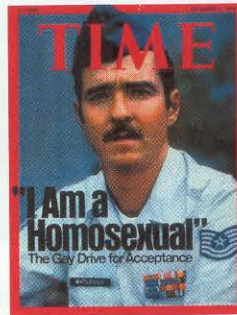
PSİKİYATRİK VAKA!

40 yıl önce resmen hastalıktı

İki yüzyıl önce ortaya çıkan modern psikiyatri "homoseksüellik" kelimesini benimsedi. Amerikan Psikiyatri Derneği'nin (APA), 1952'den beri belli aralıklarla yenilediği akıl hastalıkları rehberi DSM'de (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders), eşcinsellik, önce sosyopatik bir kişilik bozukluğu, sonra bir cinsel sapma olarak tanımlandı. Ancak 1974'te DSM'den tamamen çıkartıldı. Bu gelişmeyi sağlayan en önemli etken, eşcinsellerin eylemleri olmuştur.

Soğuk Savaş dönemine geldiğindeyse ünlü insanlar sık sık yakalanarak "rezil" ediliyordu. Ancak 1950'lerde İngiltere'de iki olay, ters tepki yarattı. İlki, 2. Dünya Savaşı'nda Alman askeri şifrelerini çözmeyi başaran, bilgisayarın ilk mucitlerinden, ünlü matematikçi Alan Turing'in "ahlaksızlıktan" mahkum olmasıydı (1952). Turing, hapse girmekten hormone tedavisini (kimyasal olarak hadım edilmeyi) kabul etti. Ancak iki yıl sonra depresyona kapılarak kendini

öldürdü. Savaşın kazanılmasında bu kadar önemli rol oynayan bir bilginin 42 yaşında ölümüne sürüklenişi herkesi etkiledi. İkinci olay 1953'te oldu. Yetenekli oyuncu John Gielgud, polis tarafından yakalanarak para cezasına çarptırıldı. Olay gazetelere yansınca, Gielgud, o akşam Liverpool'da ancak arkadaşlarının zorlamasıyla sahneye çıktı. Ancak seyircilerin yuhalamasıyla değil alkış ve tezahüratla karşılaştı. Bu olay, tiyatro yazarı Oscar Wilde'in neredeyse taş tutul-

Gözükara Vietnam gazisi

ABD Hava Kuvvetleri astsubayı Leonard Matlovich, 8 Eylül 1975 tarihli Time nüshasının kapağında eşcinsel kimliğini açıklayarak büyük bir tartışma yaratmış, ölümünden sonra mezarına "Ordudayken iki adam öldürdüğüm için madalya; birini sevdiğim için atma kararı verdiler" yazıldı (üstte). Papa II. Jean Paul'un New York ziyareti öncesindeki bir kadın hakları yürüyüşünde "Nefret, AIDS'e çare değildir" yazılı pankart (solda).

duğu 1895'ten bu yana İngiliz toplumunda çok şeyin değiştiğini gösteriyordu.

Ancak toplumda asıl yankı uyandıran, 1960'ların sonunda Batı dünyasını sarsan öğrenci, feminist, savaş karşıtı ve siyahların eylemlerinden sonra eşcinsellerin ayaklanması oldu. 28 Haziran 1969'da New York'ta, polisin eşcinsellerin sık sık gittiği Stonewall Inn adlı bir barı basarak müşterileri dövdüğü haberi yayılınca, kentin her yerinden eşcinseller buraya gelerek iki gün boyunca gösteri yaptı ve polislerle çatıştı. Stonewall Inn ayaklanmaları, eşcinsellerin devrimi oldu. Ertesi yıl aynı gün, Stonewall Inn ayaklanmasını anmak için New York, Chicago ve Los Angeles'ta ilk kez "Gay-Pride" denilen gösteriler düzenlendi. Neşeli, pervasız anlamındaki "gay", eşcinsellere takılan adlardan biriydi. Amerikalı eşcinseller bu keli-

Getty Images

SEMBOL BAYRAĞIN TARİHİ

Gökkuşağında buluştular

Eşcinsel hareketin sembolü olan gökkuşağı bayrağı ilk defa 25 Haziran 1978'deki San Francisco Onur Yürüyüşü'nde dalgalandı. Yaratıcısı Gilbert Baker, Kansaslı bir eşcinsel hakları savunucusuydu. Baker'in kendi dikip boyadığı sekiz şeritli bayraktaki her rengin bir anlamı vardı. Pembe cinselliği, kırmızı hayatı, turuncu iyileşmeyi, sarı güneşi, yeşil doğayı, mavi sanatı, çivit uyumu ve mor ruhu simgeliyordu. Seri üretimde tutturulması zor olduğu için pembe renk çıkarıldı. 1978'de eşcinsel politikacı Harvey Milk'in öldürülmesiyle alevlenen yürüyüşlerde, bayrağın ikiye bölünüp taşınması için çivit rengi de çıkarıldı ve şerit sayısı altıya düştü.

Bayrak, ilhamını Oz Büyücüsü (1939) filminden alıyordu. 20. yüzyılın eşcinsel ikonlarından Judy Garland'ın filmde seslendirdiği Oscar ödüllü "Gökkuşağının Üzerinde" (*Over The Rainbow*) parçası, filmin 1960'larda bir "dolaptan çıkma" analogisi olarak okunup kültleşmesiyle yaygınlaştı ve bir eşcinsel marşı hâline geldi; gökkuşağı imgesiye Baker'a esin kaynağı oldu.

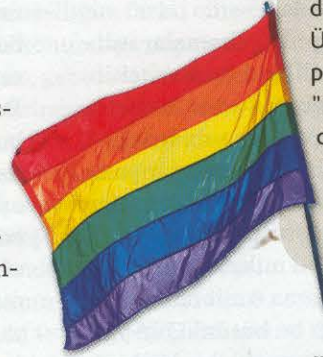
ları, ülke genelinde kalkmıştı. ABD Yüksek Mahkemesi, o yıl sodomi yasalarının anayasaya aykırı olduğuna hükmetmişti. Bugün eşcinseller, aynı cinsten kişiler arasındaki evliliklerin kabul edilmesi için birçok ülkede mücadele ediyor. Ancak yasalar ne derse desin, bu eski tabu ortadan kalkmış değil. Bilimsel çevrelerde ise insan cinselliğinin karmaşıklığıyla ilgili tartışmalar hâlâ devam ediyor.

GAY
IS
GOOD

Yasalar ilk defa onları onayladı

Danimarkalı eşcinsel hakları savunucusu Eigil ve Axlil çifti, 1989'da Danimarka'nın yapılan düzenlemeyle beraberliğini yasalarca kabul ettiren ilk çift oldu. Bu, dünyada bir ilkti.

ise Michael Sam, eşcinsel olduğunu açıklayan ilk Amerikan futbol oyuncusu oldu. Eşcinsellerin erkekliğin simgesi kabul edilen askerlik ve futbolculuk gibi meslek gruplarında da görülebildiğinin ortaya koyulması, toplumdaki önyargıların kırılması açısından önemliydi.

Eşcinsellerin ceza yasaları ve ayrımcılığa karşı açtıkları mücadele, 1981'de AIDS'in ortaya çıkışıyla da durmadı. İlk yıllarda hastalık eşcinsel ilişkilere bağlanıyor, hatta "eşcinsel vebası" diye anılıyordu. AIDS, pek çok kişinin ölümüne yol açmasına rağmen, aynı zamanda eşcinselliği tabu olmaktan çıkardı.

ABD'de ancak 2003 gibi yakın bir tarihte sodomi yasa-

menin ardına gurur anlamının "pride"ı eklediler. Kimliklerini açıklamaktan utanmadıklarını belirten bu ifade, bugün dünyanın pek çok kentinde 28 Haziran'da yapılan gösterilerin ismi oldu.

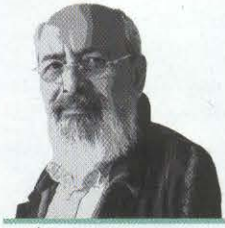
Tanınmış ve toplumda etkili insanların eşcinsel olduklarını açıklamaları, cinsel kimlikleri nedeniyle acı çeken/çektirilen insanların trajedisini anlatan filmler, toplumda eşcinsellere karşı duyulan korku/nefretin yıkılmasında, yasalardaki değişiklikler kadar etkili oldu. 8 Eylül 1975'te *Time* dergisi ilk kez "Ben Bir Eşcinselim" başlığıyla çıkmıştı. Bu cesareti gösteren kişi, Vietnam'da savaşmış ABD Hava Kuvvetleri assubayı Leonard Matlovich'ti. Bu yıl

Une histoire de homosexualité, 2006

Baskıyla beslenen eşcinsel yaratıcılık

Eşcinselliğin Avrupa'daki sosyal-kültürel tarihinin kırılma noktası 1895'te, Oscar Wilde'in zindana kapatılmasıyla yaşandı. 20. yüzyıl boyunca kültür-sanat bağlamındaki birkaç canalcı hamle, yapılan mücadeleyi özetliyor.

ENİS BATIR

Michel Foucault, ölümünün 30. yıldönümünde (1926-84) anılıyor. Yeniden değerlendirilmelerin başta gelen ortaklığı, erken yaşta ölümünden bu yana ışığının etkisinin azalmadığı yönündeki yorumlara dayanıyor. Bir "düşünür" olarak nitelendirmek yeterli midir Foucault'yu? Bir zihniyet analizcisi, bir toplumsal mekanizmalar söküçüsü, bir kapalı kutu kurumlar tarihçisi, sözün özü bir kanıları tersyüz edici barınıyor kimliğinin köklerinde.

Oylumlu çalışmalar eşliğinde deliliğin, hapisanenin, kliniğin arşivlerine battıktan sonra, son döneminde kapsamlı bir çalışmaya girişmiş, *Cinselliğin Tarihi*'ni yazmaya koyulmuştu. Gerçi sona erdirmeyi bu mikroskopik okumasını, ama 6 cilt olarak tasarladığı bu bütünlüğün yabana atılamayacak bir bölümünü düze çıkarmayı başarmıştı.

Bilme İstemi (1976) başlıklı ilk cildinde *Cinselliğin Tarihi*'nin, tıpkı daha önceki kazılarında yaptığı gibi, Batı toplumlarının tarihinde "norm"ların nasıl oluştuğunu, cinsellik bağlamında "a-normal" in çerçevesinin hangi dayanaklara bağlı biçimde çizildiğini olanca açıklığıyla göstermişti Foucault: Kili-

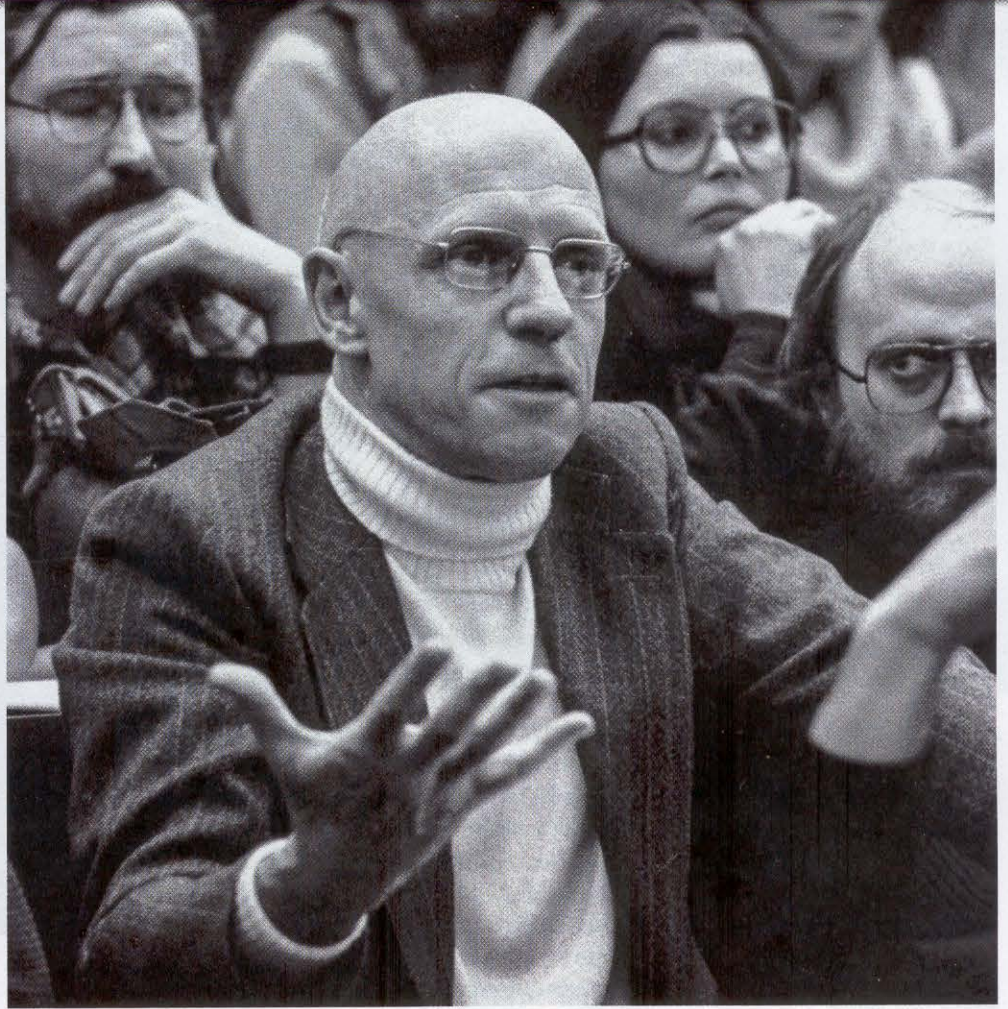
se-Devlet-Aile üçgeni yasakların sınırını genişletirken, "zevk"i en büyük tehlike kaynağı olarak görmüş, özgürleştirilmesini önleme yolunda Kutsal'ın yanı sıra Tıbbi ve Hukuku da işe koşmuştu. Fücundan rüşde, gövdenin zevk haritasının daraltılmasından farklı cinsel eğilimlerin suç ya da hastalık kapsamına sokulmasına dek giden eksenlerde, Batı dünyası bir tabu cehennemine dönüştürülmüştü. Buradan hepten çıktığı söylenilir mi? Katedilen mesafe ne kadardır ve hangi bedeller ödenerek kazanılmıştır? Kalıcı bir utku söz konusu mudur? Bunlar ve benzeri soru(n)lar bugün de hararet noktası olma özelliğini koruyor: Örneğin, eşcinsellerin evlilik ve çocuk edinme haklarının yasallaşma sürecinde, her ülkede, tartışmaların sert kutuplaşmalar yarattığı gözlemleniyor.

O yakada bu gelişmeler yaşanadursun, bu yakada en iyi niyetle, savuşturulan eski yasakların yeri yenileriyle dolduruluyor. Üstünden ve içinden baskıyla donatılmış toplumalarda, karşı kefedeki ikiyüzlülük standartları da yükseliyor.

Geçen yıl Foucault'nun ülkesi Fransa, sosyalist (!) iktidarın belki de tek olumlu adımı aracılığıyla, eşcinsellere evlilik ve çocuk edinme hakkını ta-

niyan devletler arasına, zorlu ve çekişmeli bir süreçten geçerek katıldı. 1789 Devrimiyile, Aydınlanma'yla haklı olarak böbürlenen Fransa'da, Foucault'nun ortalığı birbirine katan, "Biz İbneler" diye başlayan metnini yayımladığında eşcinsellik "suç" kapsamına giriyordu. Bir başka sosyalist önder, Mitterand 1981'de iktidara geldikten sonra çözülebilmıştır o kördüğüm. Gene de, toplumun önemli bir kesiminin bu gelişmeyi tepeden inme bir dayatma olarak algıladığı unutulmamalıdır: Evet, iki ünlü kara

Kırılma noktalarındaki iki erkek

Oscar Wilde'ın (solda) yan yana oturup poz verdiği Lord Alfred Douglas ile ilişkisi 1895'teki davada aleyhine kullanılmıştı (üstte solda). Michel Foucault, sona erdiremediği altı ciltlik *Cinselliğin Tarihi* kitabında, eşcinselliğe yönelik farklı bir bakış açısı sunmuştu (üstte sağda).

mizah sanatçısı, Coluche ve Thierry Le Luron, televizyondan canlı olarak yayımlanan şen şakrak bir sahte düğün provası yapmışlardır o dönemde, ama Le Luron'un kendisi bile eşcinselliğini saklamış, ailesi de AIDS'ten öldüğünün öğrenilmesini istememiştir. Geçerken anımsatmalı: Foucault'nun AIDS'ten öldüğü de uzun süre dillendirilememiştir. Özgürlüğün simgesi, İnsan Hakları'nın beşiği sayılan bir ülkede bile tabuların çözülmesi savaşım ve kararlılık gerektiriyordu demek, sanırım en doğrusu.

Eşcinselliğin, farklı cinselliklerin konumuna geçmezden önce, genel olarak cinsellik ekseninde Foucault'nun çerçevesini çizdiği bir karşıt hareketler düzenineğin üzerinde kısaca oyalanmak gerekir. Düşünür, 19. yüzyıldan başlayarak, 'modern burjuva yaşamı'nın birbirileriyle çarpışan iki temel güdü etrafında biçim aldığını ileri sürer. Üstte görünen elbette ana akıntıdır: Çoğalmayı esas tutan, aileyi çekirdeğe oturtan bir yaşam düzeni olağan cinsel işlevleri tanımlar, "sakat" gördüklerini (sözelimi mastürbasyonu) çentikler. Gelgelelim, altta ikinci bir güçlü akıntıya, ters yönden gelerek " zevk alanları" nı çeşitleyen bir alana olanca gücüyle açılıp teslim olmaya yatkındır. Modern burjuva

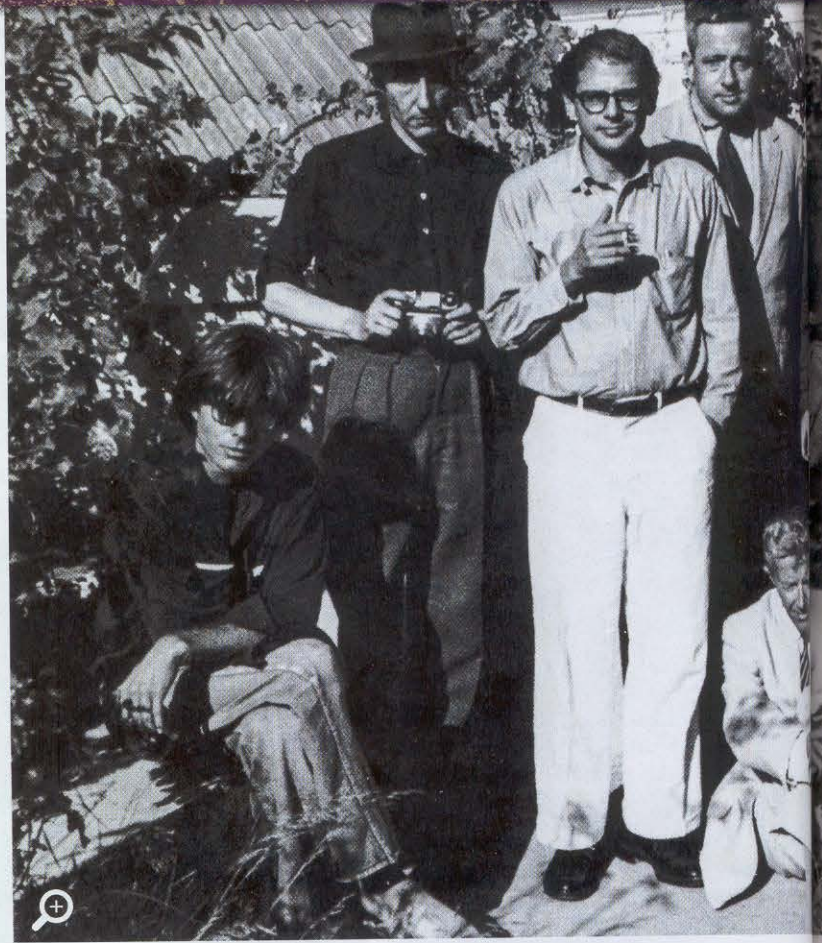
toplumu, yukarıda çatık kaşla patolojiye devredilen her açılımı aşağıda, olumlu vurguyla sapkı coğrafyasında yüceltmeye koyulmuştur.

Şüphesiz, bu süreç de savasım yoluyla gelişmişti. "Cehennem kütüphanesi" kavramı (önceki yıl bu konuda dev bir sergi gerçekleştirildiğini anımsatalım), taşkın erotik metinlerin ve gravürlerin yasaklanması nedeniyle öne çıkmıştı. Marquis de Sade, yaşamının geniş bir dilimini zindanda geçirmiş, Restif gizlenmiş, Verlaine ve Rimbaud polis kayıtlarına geçmişti. Oysa burjuvalar çoktan sapkın sayılagelen cinsel çeşitlemeleri kurumsallaştırma yolunu tutmuşlardı. Batıda özel genelevler, alenî metreslerse Doğu'da çokeşlilik ya da çoğlanlıktı. ►

Eşcinselliğin, modern burjuva toplumunda da, uzunca bir süre *başka* bir tarihe (Eski Yunan) ya da coğrafyaya (Doğu) ait bir cinsellik formatı olarak alımlandığı söylenebilir. *Patlama*, bir bakıma Oscar Wilde vakası ve davasıyla oluşmuştur: Eşcinselliğin de, farklı cinselliklerin de sosyal-kültürel tarihinin kırılma noktası. 1895 ilkyazında, Wilde'in "norm dışı" ilişkileriyle mahkûm edilip zindana kapatılmasından başlayarak, Batı dünyasında, yeraltı ve yerüstü bir aktivizm boyatmaya koyulur. Hareketi, şüphesiz, genel anlamıyla özgürlük ve eşitlik esaslı kolektif kalkışımlardan soyutlayamayız: Kazanımlar iç dayanışmalar üzerinden sağlanmıştır. 1895'ten günümüze eşcinsellik bağlamında tanık olunan siyasal ve toplumsal hareketliliği anahatları çerçevesinde bile özetlemek haddime düşmez; burada, kültür-sanat bağlamında birkaç canalcı hamleye dikkat çekmekle yetineceğim.

Amazon 'tapınağı'

'Amerikan Amazonu' Natalie Barney, çeşitli davetler, etkinlikler düzenlediği Paris'teki evinin bahçesindeki 'Dostluk Tapınağı'nın önünde, 1920'ler.

Yüzyılbaşı Avrupa'sında eşcinsel kadın yazarların erkek benzerlerine oranla daha gözüpek, cüretkâr ve savaşçı oldukları gözlemleniyor: Natalie Barney, Renée Vivien, Colette boşubosuna "Amazon" sayılmamışlardır; hem yaşamlarında, hem yapıtlarında sözgelimi Proust'a göre tabu kırıcıydılar. Gide, öte yandan, uzunca süre örtündükten, ikilemlere boğulduktan sonra perdeyi aralayabilmişti. Cocteau, duruşu itibarıyla belki bir adım ileriye gitmeyi göze almış, *Beyaz Kitap*'la çerçeveyi kırmıştı, ama dar bir çevreyi ilgilendirmişti çıkışı. Kaldı ki, bu önemli kitabı sonuna dek adıyla yayımlamayı göze alamamıştır.

Bu saptamalarda bir hafife alma, bir burun bükme edâsı aranmamalı. Baskı ortamının o dönemdeki gücünü bugün-

den bakarak küçümsemek yanlış olur. Mahut 'modern burjuvazi', ne yaşanırsa yaşansın, gelgelelim açığa vurulmasın, âlenen ifade edilmeye kalkışılmasın şiarını kafalara kakmaktaydı. Gide *Corydon*'u 12 adet bastırmış, sonra da nüshaların çoğunu şömine ateşine sürmüştü; genç Marc Allégret'yle fırtınalı aşkını sürdürdürsun, evli barklı adamdı. Walt Whitman, Lorca, Luis Cernuda toplum önünde cinsel tercihlerini saklamak durumundaydılar. İkinci kırılma noktası Jean Genet'yle gelecekti.

Asıl skandal, islâh evinden hapisaneye geçmiş bir hırsızın, sonsuz bir fütursuzluk içinde eşcinsel aşkı olanca çıplaklığıyla kitaplarına sokmuş olmasından mı doğmuştu, yoksa bu adımı atarken ve bütün yerleşik burjuva değerlerini altüst ederken ülkesinin di-

Une histoire de l'homosexualité, 2006

Genet'nin Beat etkisi

Jean Genet (en sağda), Beat kuşağı yazarları ile Chicago'da (soldan sağa: Terry Southern, Allen Ginsberg ve William S. Burroughs), 1968 (üstte sağda). 1960'larda Fas, homoseksüel entelektüeller için cazipti. Beat jenerasyonunun önemli isimleri Tanca'da, 1961: Soldan sağa Peter Orlovsky ve Paul Bowles oturuyor, William Burroughs, Allen Ginsberg, Alan Ansen, Gregory Corso ve Ian Sommerville ayakta (solda).

lini en klâsik ölçülerinde yetkin biçimde kullanmasından mı, tartışılmıştır. Gerçekten de Genet'nin, o güne dek ücra köşelerine kimsenin sokulmadığı bir yasak dünyayı, burjuvaların dilini onlardan daha iyi kullanarak yansıtmaktaki bir amacının da onları yaramak olduğu söylenmiştir. II. Dünya Savaşı'ndan alabora çıkmış Avrupa'da, yıkımların arasından taze bir çiçek gibi fışkıran bu yapıta başta Sartre ve Cocteau, pek çok aydın arka çıktı. Daha önemlisi, eşcinsel edebiyat artık eskisi gibi örtük, ürkek bir dile ve duruşa geri dönmeyecekti.

Üç çeyrek yüzyıl içinde, edebiyat ve sanat çevrelerinden, Genet'nin açtığı yolu sürdüren çok sayıda yaratıcı geçtiği sır sayılmaz. William Burroughs ve Beat Kuşağı şairlerinden John Ashbery'ye

Amerika'da, Tony Duvert'den Monique Wittig ve Hervé Guibert'e Avrupa'da pek çok edebiyat adamı yolu genişletti. Plastik sanatlarda (Andy Warhol, David Hockney ya da Mapplethorpe), sinemada (Pasolini, Fassbinder) gerçekleştirilmiş çok sayıda yapıt konunun çevrenini büyüttü. Bugün, kültürel coğrafyada "cins" kuramları ana okulları sıralarında pratiğe geçiriliyor.

Ya burada, bizim coğrafyamızda, başka coğrafyalarda? Düpedüz suç kapsamına sokulmadığı ülkelerde, farklı cinsel kimlikler günâhlı, yasaklı, itilip kakılmalı statüsündeler. En iyi niyetle, sessizlikle kuşatılırlar isteniyor. Kenarın kenarına püskürtülüyor, "merkez"den olabildiğince uzak tutulmaları sağlanıyor.

Kültürel ifade bağlamında bile: Dar, kuytu bir köşede durmalılar. Biriki metropolde, biriki semtte görece özgür davranma hakkıyla sınırlanıyor konumları. 1981'de yazdığım "Satürn'ün Çocukları — Eşcinsellik Üzerine"yi okuyan yaşça benden büyük bilge bir dostum, dışarıdan gazel "diklen-

meleri gerekir" yargımı yalınkat bir cümleyle ters çevirdiğinde utanmışım: "Bu ülkede, eşcinsel olduğunu itiraf ettiğin an kiralık ev bulamazsın".

Edebiyat-Sanat ortamı açısından çok farklı göremeyiz durumu. Baha Tevfik, o anarşist uçbeyi, modern edebiyatımızın eşcinsel temalı ilk kitabını 1910'da yazmıştı: *Aşk, Hodbînî*. Gelgelelim, yeni Cumhuriyet "yurttaşlık bilgileri" arasına bu konuları almaya yanaşmadı. Bugün hayatta olmayan ve eşcinselliği bilinen birçok yazarla ilgili hâlâ susuyoruz. Yaşayan yazarları, sanatçıları bu bağlamda *anmak* bir bakıma muhbirlik konumuna düşürebilir endişesiyle tıknafes kalıyoruz. Devran sürüyor neyse ki: Dışarıdan değilse içeriden çıkışlar, hamleler yavaş yavaş geliyor.

Türkiye'de cinselliğin ve eşcinselliğin tarihi, dışarıdan içeriden aynı anda yazılabilir: Popüler kültürün büyük figürleri Zeki Müren'in ve Bülent Ersoy'un yabana atılamayacak önemdeki tercihlerinden Küçük İskender'e gelen çizgide yaşananların payı tanınarak.

Önyargıları kıran filmler

i

İnteraktif
sayfa

Diğerlerinden Farklı (1919)

Eşcinsel haklarının ilk savunucusu Alman Magnus Hirschfeld, 1919'da bu konudaki ilk filmin senaryosunu yazdı. Filmin ana karakteri kemancı Paul Körner, bir şantajcı yüzünden intihara sürükleniyordu.

Haremde Dört Kadın (1965)

Halit Refiğ'in yönettiği bu siyah-beyaz filmin senaryosunu Kemal Tahir yazmıştı. 20. yüzyıl başında İstanbul'da bir paşanın haremdeki entrikaları gösteren film, haremdeki kadınlardan ikisi arasındaki ilişkiye de yer verir.

Düş Gezginleri (1992)

Atif Yılmaz'ın bu filminde baş rolleri Lale Mansur ve Meral Oğuz paylaşıyordu. Biri doktor, diğeri fahişe olan iki kadın arasındaki ilişkiyi anlatan *Düş Gezginleri*, 1994'te Toronto Gay ve Lezbiyen Film Festivali'ne katılan ilk Türk filmi oldu.

Brokeback Dağı (2005)

Çinli yönetmen Ang Lee'nin en iyi yönetmen Oscar'ını kazandığı "Brokeback Dağı", Amerikalı yazar Annie Proulx'un aynı adlı öyküsünden sinemaya uyarlandı. Film, 1963-1983 yılları arasında, ABD'nin batısında iki kovboy arasındaki aşkı anlatıyordu.

Yirminci yüzyılda, eşcinsellikle ilgili tabuların yıkılmasında sinemanın rolü büyük oldu. Bazıları eşcinsellerin yaşadığı haksızlığı anlattı, bazıları da muhafazakâr ahlaki düzeni derinden sarstı.

Kurban (1961)

Başrolünde Dirk Bogarde'ın oynadığı, Basil Dearden'ın yönettiği İngiliz filmi, İngiltere'de eşcinsellikle ilgili yasa değişikliğinde önemli bir rol oynadı. Konu, şantaj kurbanı bir eşcinseldi. Filmde ilk kez "homoseksüel" kelimesi geçtiği için ABD'de gösterilmesi yasaklandı.

Kabare (1972)

Liza Minnelli ve Michael York'un oynadığı müzikal film, İngiliz yazar Christopher Isherwood'un eserlerinden sinemaya aktarılmıştı. 1931'de Nazi iktidarı öncesi Berlin'deki bir kabarede geçen filmde ikisi de aynı Almanla ilişki kuran, İngiliz eşcinsel yazarla Amerikalı şarkıcı kız arasındaki sevgi ve dostluk anlatılır.

Philadelphia (1993)

Tom Hanks'ın en iyi erkek oyuncu Oscar'ını kazandığı filmde, AIDS olduğu için işten atılan bir eşcinselle (Tom Hanks), adalete inanan bir heteroseksüel avukat (Denzel Washington) aynı cephede mücadele eder. Gişede de büyük başarı kazanan filmin, Amerikan kamuoyununun AIDS ve eşcinseller karşısında duyduğu korkuyu yenmesinde rol oynadığı düşünülür.

Tehlikeli Fısıltı (1961)

Shirley Maclaine ve Audrey Hepburn'ün oynadığı, Lillian Hellman'ın oyunundan uyarlanan filmde, bir yatılı okulda iki kadın öğretmen arasındaki dostluk anlatılıyordu. Bir kız öğrenci, kızgınlıkla öğretmenler arasında ilişki olduğunu ihbar ediyordu.

Örümcek Kadının Öpücüğü (1985)

Arjantinli yazar Manuel Puig'in aynı adlı romanından sinemaya uyarlanan bu Brezilya filmi, Brezilya'da (romanda Arjantin'de) askeri diktatörlük günlerinde geçer. Aynı hücreyi paylaşan apolitik bir eşcinselle, solcu bir eylemci arasında gelişen dostluk, her ikisini de değiştirir.

Hamam (1997)

Türk İtalyan yönetmen Ferzan Özpetek'i bütün dünyada şöhrete kavuşturan film, Francesco adlı üst sınıftan bir İtalyanın İstanbul ile tanışma geçirdiği değişimi anlatır. Kendisine miras kalan hamamı restore etmeye çalışan Francesco, genç Mehmet'le bir ilişkiye girer. Ancak hamamı elinden almaya çalışanlar tarafından öldürülür.

'Dolaptan çıkan' ünlüler

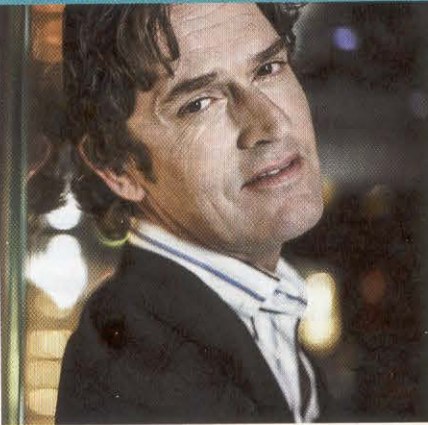
İngilizcede bir sırrın açıklanması anlamına gelen 'dolaptan çıkmak' (coming out of the closet) deyiimi, eşcinsellerin kimliklerini açıklamaları anlamında da kullanılıyor. Dolaptan çıkan ünlülere birkaç örnek...

Freddie Mercury (1946-1991)

Rock grubu Queen'in vokalisti olarak tanınan ünlü müzisyen, 1986'da AIDS'e yakalanınca, bütün İngiliz gazeteleri peşine düştü. Ölene kadar Mercury'nin eşcinselliği ve hastalığı konusundaki dedikodular gazetelerde sık sık yer aldı. Şarkıcı, ancak ölmeden iki gün önce, basın temsilcisi aracılığıyla şu açıklamayı yaptı: "AIDS olduğumu doğruluyorum. Bugüne kadar çevremdekilerin mahremiyetini korumak için bu bilgiyi saklamayı tercih ettim. Ama artık zaman geldi. Herkesi bu korkunç hastalığa karşı mücadeleye çağırıyorum."

Rupert Everett (1959)

İngiliz oyuncu, Another Country (Başka bir Ülke) adlı bir oyunda ve onun uyarlaması olan filmde oynayarak şöhrete kavuşmuştu. Burada 1930'ların bir İngiliz yatılı erkek okulunda aşağılanan eşcinsel bir öğrenciyi canlandırdı. 1981'de eşcinsel olduğunu açıkladı. 2009'da The Observer gazetesine, açıklamasının kariyerine etkisini belirtti ve şu öneriyi yaptı: "Bugün bile İngiltere, ABD, hatta İtalya'da film işine girmiş 25 yaşında bir oyuncuysanız, dolaptan çıkamazsınız. Aksi takdirde bir noktada mutlaka duvara çarparsınız."

Elton John (1947)

İngiliz rock ve pop müziğinin tanınmış ismi Elton John, uzun yıllar eşcinselliğini sakladı hatta iki evlilik yaptı. Sonunda 1976'da Rolling Stone dergisine verdiği bir röportajda "biseksüel" olduğunu açıkladı. Aynı yıl Watford Futbol Kulübü'nü satın alan müzisyen, kulübün maçlarında sık sık eşcinselliği hakkında aşağılayıcı tezahüratlarla karşılaştı. Ancak ikinci eşinden boşandıktan sonra 1988'de aynı dergiye gay olduğunu açıklamaya cesaret edebildi.

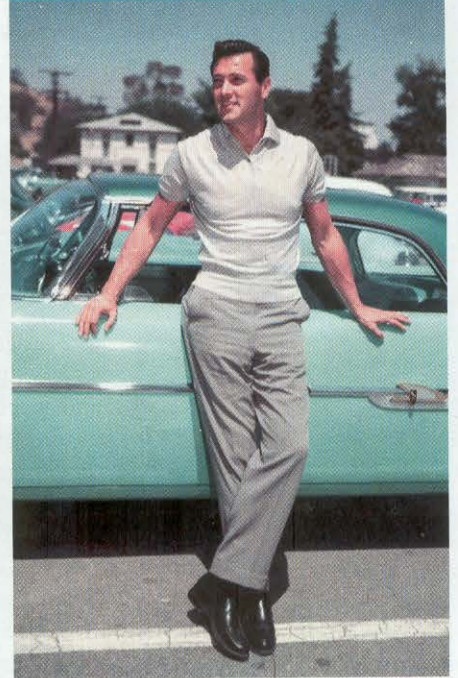
Ellen DeGeneres (1958)

Ellen (sağda), 2008'de evlendiği Portia de Rossi ile.

Yaptığı şovlar Türk televizyonlarında da gösterilen tanınmış Amerikalı televizyon yıldızı Ellen DeGeneres, 1997'de lezbiyen olduğunu açıkladığında, bu açıklama Time dergisinin kapağında yer aldı. Ardından bütün Amerikan basınının ilgisini çekti. Sonradan bir röportajda, bu açıklamanın hem kariyerini felce uğrattığını hem de kendisini depresyona sürüklediğini belirtti. Ancak 2003'te yeni bir şovla tekrar kendini göstermeyi başaramadı.

Rock Hudson (1925-1985)

Rock Hudson, cinsel kimliğini hep saklamış, hatta 1958'de göstermelik bir evlilik bile yapmıştı. 1985'te Paris'te AIDS araştırmalarının sürdüğü Pasteur Enstitüsü'ne girerken görülünce dedikodular başladı. Ardından durumu kötüleşince Paris Amerikan Hastanesi'ne kaldırıldı. Hastane, AIDS olduğu resmen açıklanmazsa sorumluluk kabul edemeyeceğini bildirdi ve Hudson bunu kabul etti. Zaten üç aylık ömrü kalmıştı. Bu açıklamanın, AIDS ve eşcinseller konusunda pek çok önyargının kol gezdiği ABD'deki etkisi büyük oldu.

Jodie Foster (1962)

Oscar sahibi Amerikalı oyuncu Jodie Foster, 2013'te 70. Altın Küre Ödülleri töreninde yaptığı konuşmada üstü kapalı olarak lezbiyen olduğunu açıkladı: "Ben bin yıl önce, taş devrinde dolaptan çıkmıştım. Gençlik bir kızken, önce güvendiğim dostlarıma, aileme ve meslektaşlarıma, sonraki yıllarda da adım adım, tanıştığım herkese içimi döktüm."

Murat Toklu arşivi

Sabah, 22 Mart 1968

TÜRKİYE’NİN YAKIN GEÇMİŞİNDEN HOMOFOBİ MANZARALARI

‘Gelin ulan buraya i...ler’

Heteroseksüel olmayanlara karşı başlatılan cadı avı, 70’li ve 80’li yıllarda şiddetlenmişti. Modacı, “terzi yamağı” Barbaros Şansal, o dönemlerde yaşanan devlet ve toplum baskısını özetledi.

“Canımı alan, saçlarını kasmayın” diye yalvardı.
Barbaros Şansal, 1968 yılında İstanbul’da yaşamış ve 1970’li yıllarda Türkiye’de yaşanan homofobik baskıyı anlatan bir yazı yazmıştı. Bu yazı, o dönemdeki toplumun ve devletin eşcinsellerle ilgili tutumunu yansıtmıştı.

En büyük ceza!
Eşcinsel sarkıcıların hicbiri sahneye çıkmayacak

■ BÜLENT ERSOY’UN ‘KA-
DİR BAKİRE’ OLARAK
DEĞİŞTİRİLEN NÜPUS
KAĞIDI İLE İSTANBUL
VALİLİĞİNE BASYURAN
AVUKATININ KARARIN
DEĞİŞTİRİLMESİ İSTE-
Mİ REDDEDİLDİ.

İstanbul Haber Servisi —
Bülent Ersoy’un sahneye çık-
masını yasaklamış olan İstan-
bul Emniyet Müdürlüğü,
Polis Vazife ve Selahiyet
Kamununa dayanarak bütün
eşcinsel sarkıcıların haklarını
ayrı kararı aldı. Ayrıca Am-
yer (Akras Sa. 7, 80. l’de)

BARBAROS ŞANSAL

Sirkeci otogarının faali-
yetinde, Şengül hamamı-
nın da popüler olduğu
günler çoktan geride kalmıştı.
Haftasonu gazetesi “Şorolo-
lar Dernek Kuruyor” başlığını
atınca, Sepet Bar, Mis sokağı
ve Abanoz gibi bilinen bulu-
şma noktaları ağır polis baskın-
larına maruz kalırken, İmam
Adnan sokağındaki Vat69 bar-
meni kadın, Ülker sokağındaki
evini henüz tutmuş, erkekle-
rin buluşması için saatlik ki-
raya vermeye başlamıştı. 70’li
yılların ortalarına doğru okul-
dan kaçıp Beyoğlu’na ilk çıktı-

ğında Vefa Lisesi’nde okuyor-
dum. Ve hemen komşu yurt
olan İlim Yayma Cemiyeti’n-
den ilk flörtüm delikanlı ile ni-
hayet İstiklal’deydim!

Zeki Müren’in Gladyatör
kostümleri geride kalmış; Er-
meni bir hırdavatçının sev-
gilisi olan Lüks Mustafa özel
şöförü araca binmeye başla-
mış; İran devriminden kaçan
Aynalı Çeşme’deki at arabalı
karpuzcunun oğlu Yaylı Tam-
bur lakaplı Uğur, tilki kürkü-
nü giymiş; Serbülen Sultan
henüz sahnelerle yerleşmişti.
Süleyman Balta, Okşan kim-
liğine dönüşürken, Adanalı
Cıncır epilasyonda yarı yolu
katetmişti. Savaş, Lemi, Dev-
ran Çağlar, Ertaç Ünsal ve Tal-
ha Özmen ile birlikte Bülent
Ersoy da neonlarda parlıyor,
Dolapdere’de “çöplük” diye
anılan eşcinsel genelevi kapa-
tılıyor, Sıraselviler’deki Kulüp
12, kafesli bölümüne nazik er-
kekleri kabule yeni başlıyordu.
Taksim Parkı, Pera dönemin-
den beri popülerliğini hâlâ ko-
rurken, Çukurcuma hamamı
ve Cihangir sauna şöhretinin
zirvesine ulaşmıştı. Kadıköy
mendireği, Mecidiyeköy Par-

kı ve Aksaray birahaneleri ise
birbirleri ile rekabet içindeydi.
Rüya, Tan, Alkazar gibi sine-
malarda seks furçası esiyor, 2
film birarada kampanyaların-
da araya pornografik parçalar
konuluyordu. 80 darbesi adım
adım yaklaşırken eşcinseller
bir kez daha hedef olacaktı.

İşte o günlerden birinde,
arkadaşım Miram ile kulağı-
mızı deldirtmeye Necla Filibe-
li’ye Taksim eczahanesine uğ-
radık. Kulağımıza tırnak ma-
kası ile açılmış deliğe takılmış
küçük küpemizle İstiklal’de
arız endam etmeyi planla-
mıştık. Henüz 300 metre ka-
dar yürüdüğümüzde yanımı-
za mavi bir minibüs yanaşa-
rak, “Gelin ulan buraya i...ler
diyerek bizi gözaltına almıştı.
Akşamları eşcinselleri meta-
zori toplayıp beylik silahı ile
Çamlıca tepesinde barlardan
seçtiği parlak oğlanlara hem
de memur arkadaşları önünde
tecavüz eden “Uğur Komiser
vakası” fıslıtlı halinde yayılma-
ya işte o günlerde başlamıştı.
Hortum Süleyman ve Ahlak
Zabıtası Doğan Karakaplan
birdenbire kükremiş, o süreçte
Bulgar Hastanesi’ndeki cinsi-
yet değiştirme ameliyatlarını
ve Dr. Mındıkoğlu’nu günde-
me taşıyan Uğur Dünder da en
önde olduğu hâlde, Pürtelaş ve
Sormagir’e panzerlerle girile-
rek balyozlarla evlerin kapıları
darmaduman edilmişti. Savaş

Kongre için gelen çoğunluğu yabancı 20 eşcinsel basın toplantısı sırasında gözaltına alındı Eşcinseller sınır dışı

İstanbul Haber Servisi —
Bülent Ersoy’un sahneye çık-
masını yasaklamış olan İstan-
bul Emniyet Müdürlüğü,
Polis Vazife ve Selahiyet
Kamununa dayanarak bütün
eşcinsel sarkıcıların haklarını
ayrı kararı aldı. Ayrıca Am-
yer (Akras Sa. 7, 80. l’de)

İstanbul Haber Servisi —
Bülent Ersoy’un sahneye çık-
masını yasaklamış olan İstan-
bul Emniyet Müdürlüğü,
Polis Vazife ve Selahiyet
Kamununa dayanarak bütün
eşcinsel sarkıcıların haklarını
ayrı kararı aldı. Ayrıca Am-
yer (Akras Sa. 7, 80. l’de)

Cumhuriyet, 2 Nisan 1969

Cumhuriyet, 4 Temmuz 1965

İstanbul Müftüsü’nün AIDS fetvası!

İstanbul Müftüsü Selahattin Kaya
çağın vebası AIDS hastalığı hakkında
İslami görüşü resmen açıkladı:

Günaydın, 16 Mayıs 1987

Ay ise Ülker sokağın köşesinde, varil ateşleri içinde transseksüeller ile dramatik reyting yayınlarına geçmişti.

Cadı avı başlıyordu, dönem henüz 80'lerdi.

O yıllarda polis teşkilatı ahlak bekçisi kesilmiş, eşcinsel-heteroseksüel demeden renkli ya da onlara aykırı gelen herkesi toplamaya başlamıştı. Kulüpler, barlar, sinemalar, hamamlar saunalar, parklar basılıyor onlarca insan polis merkezlerine alınıyor, önden yandan fotoğraflanarak fişleniyordu. Kenan Evren ve homofobik ekürileri, tren pencerelerinde, traktör üstlerinde çakma Atatürk fotoğrafları yayınlarken, eşcinsellere yönelik baskı artıyor, Bülent Ersoy'a bile sahne yaşağı geliyordu.

12 Eylül'ün o karanlık günlerinde sadece solcusuna, sağcısına değil, 24.00'te başlayan sokağa çıkma yasasını beş dakika ihlal etmiş aile babasına bile işkence yapan bir devlet varken; eşcinseller kimin umurundaydı?

İşte o günlerden birinde aniden yanıverdi ışıklar bir gece kulübünde. İçeri giren sivil-

Türkiye'nin 22 yıllık Onur Haftası

Türkiye'de 22 yıldır düzenlenen bu hafta kapsamında İstiklal Caddesi'nde bir yürüyüş gerçekleştiriliyor. 2013'teki yürüyüş hayli büyük bir katılıma sahne olmuştu (üstte). Barbaros Şansal, 2014 Onur Yürüyüşü'nde (sağda).

Fotoğraf: Ayta Feylan

ler tek tek kimlikleri toplayıverdi. Önce 2. Şube, "burada Allah yok, peygamber tatilde" yazısı asılı zemin katın girişinde, dayaksa dayağın alası, eşek tıraşı ise yanında bedava sunulanı, bolca hakaret ve aşağılama, insanlık onuru olmuştu çoktan bacakarasında bir yüzkarası. Aç-susuz saatlerin ardından, yollar toplu hâlde halkın içinden yaya yürütülerek Cankurtaran'daki Zührevi Hastahıklar hastahanesine çıkardı. Ciğer röntgeni, kan örnekleri alınır, potansiyel fahişe olarak düzenlenen kayıtlar ise GBT'ye yasadışı bir armağan olurdu.

Derken emir geldi biryerlerden, yine toplanıverdik acilen Zührevi'den, Doğru Haydarpaşa'ya getirildik ekiplerce, metazori bindirildik Eskişehir treni vagonlarına faşistlerce.

Geceyarısı Ekspresi filmi bile o zaman yasaklıydı Türkiye'de.

Çok yıllar geçti üzerinden; daha geçen gün geçtim tenasül uzuvları hastahanesinin önünden. Bir de baktım Moda okulu olmuş o bina, hem de zina suç olmaktan çıktıktan çok sonra. İster misiniz eşcinsellik eğitimi de verilsin orada?

Bugün hâlâ İstiklal'de iki eşcinselin elele, kolkola yürümesi neredeyse imkansız. Nefret cinayetleri ve homofobik saldırılar dinmiyor. Zengin, ünlü ve güçlü dostların varsa sorun yok; bu toplum o kadar ikiye bölünmüş ki kendisiyle yüzleşse bile göreceği gerçeğe karnı tok. Artık cinsiyet değiştirmek SGK'da ücretsiz. Yani eğer eşcinselsen, erkek veya kadın kalmana ne gerek var diyorlar. Ya diktir ya kestir! ■